

T-ES(2017)04_en final

2. jun 2017. godine

LANZAROTE KOMITET

Komitet država potpisnica Konvencije Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe

.....

Tematski upitnik za drugi krug monitoringa o

zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe koji su olakšani upotrebom informacijskih i komunikacijskih tehnologija (IKT)

BOSNA I HERCEGOVINA

Odgovore poslati Sekretarijatu Lanzarote komiteta
lanzarote.committee@coe.int

do 25. oktobra 2017. godine

Upitnik je dostupan na internetu na: <http://www.coe.int/lanzarote>

I. Uvod

1. Konvencija Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe (u daljem tekstu "Lanzarote konvencija" ili "Konvencija"), koja je stupila na snagu 1. jula 2010. godine, zahtijeva uvođenja seksualnih krivičnih djela protiv djece. U njoj se navodi da će potpisnice Konvencije usvojiti posebne zakone i preduzeti mjere za sprječavanje seksualnog nasilja, zaštitu djece žrtava i krivično gonjenje počinitelaca.

2. Lanzarote komitet, koji je nadležan za praćenje primjene Konvencije, je u proteklim godinama razmatrao izazove koje je pokrenulo nekoliko trendova u seksualnom iskorištavanju i seksualnoj zloupotrebi djece koji su nastali kao rezultat brzog razvoja i povećane upotrebe informacijskih i komunikacijskih tehnologija (IKT). Zbog toga je odlučio da svoj drugi krug praćenja fokusira na detaljnu analizu specifičnih izazova koje treba riješiti kako bi se osigurala zaštita djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe koji su olakšani upotrebom informacijskih i komunikacijskih tehnologija (IKT).

3. Lanzarote komitet je pripremio sledeći upitnik s dva glavna cilja koji odgovaraju njegovoj dvostrukoj ulozi iz člana 41. Konvencije, tj. ulozi praćenja primjene i ulozi izgradnje kapaciteta. Zbog toga imaju dvije vrste pitanja:

- pitanja koja se odnose na praćenje primjene: ona imaju za cilj prikupljanje informacija koje će poslužiti za ocjenu koliko efikasno potpisnice ispunjavaju obaveze koje proističu iz Konvencije,
 - pitanja koja se odnose na izgradnju kapaciteta: ona imaju za cilj prikupljanje informacija o značajnim pravnim, političkim ili tehnološkim dostignućima (član 41§3).
4. Iz gore navedenih razlika u pitanjima proizilazi da će situacija koja bude dobijena iz podataka dostavljenih u vezi sa:
- pitanjima koja se odnose na praćenje primjene rezultirati preporuke koje će biti date potpisnicama da ih preduzmu za efikasnu primjenu Konvencije.
 - pitanjima koja se odnose na izgradnju kapaciteta omogućiti identifikaciju dobre prakse u odgovoru na pravni, politički i tehnološki razvoj i na taj način biti od pomoći da se bolje razumije kako zaštititi djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe koji su olakšani upotrebom informacijskih i komunikacijskih tehnologija (IKT).

5. Od potpisnica se traži da odgovore na ovaj upitnik imajući u vidu [Interpretativno mišljenje o primjeni Lanzarote konvencije na seksualne delikte nad djecom čije izvršenje je olakšano upotrebom informacijskih i komunikacijskih tehnologija \(IKT\)](#).

6. Od potpisnica se također traži da odgovore na pitanja navodeći, gdje je to relevantno, da li i na koji način takve mjere uzimaju u obzir rodno specifične zahtjeve kao i specifičnu ranjivost djece. Posebnu pažnju treba posvetiti statističkim podacima i nacionalnoj literaturi na ovu temu.

7. Podsjećamo da se, u skladu s pravilom 26§3 Poslovnika Komiteta, odgovari na ovaj upitnik dostavljaju Sekretarijatu (lanzarote.committee@coe.int) na jednom od službenih jezika Vijeća Evrope (tj. engleskom ili francuskom) u dole-navedenom roku. Svi odgovori moraju biti detaljni, dati odgovore na sva postavljena pitanja i sadržavati sve relevantne referentne tekstove.

8. Od potpisnica se traži da odgovore na ovaj upitnik do 25. oktobra 2017. godine.

9. Na kraju, u skladu s pravilom 26§4 Poslovnika Komiteta, predstavnici civilnog društva i bilo kojeg drugog tijela uključenog u prevenciju i borbu protiv seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe djece mogu Sekretarijatu (lanzarote.committee@coe.int) dostaviti svoje mišljenje na bilo koje od pitanja koja sadrži ovaj upitnik. Osim toga, mogu dati komentare na odgovore koje potpisnice dostave u roku od dva mjeseca od trenutka kada Sekretarijat evidentira prijem odgovora relevantne potpisnice.

II. Preliminarne primjedbe

10. Posjećamo da, u skladu sa članom 3:
- "dijete" znači svako lice starosne dobi ispod 18 godina;
 - "seksualno iskorištavanje i seksualna zloupotreba djece" uključuje ponašanje navedeno u članovima od 18 do 23 ove Konvencije;
 - "žrtva" znači svako dijete podvrgnuto seksualnom iskorištavanju i seksualnoj zloupotrebi.
11. Potpisnice takođe obaviještavamo da, u kontekstu ovog upitnika:
- "seksualno eksplicitne slike, odnosno video snimci koje je samo dijete napravilo" odnosi se na bilo koji materijal koji vizuelno prikazuje dijete koje se upustilo u stvarno ili simulirano seksualno eksplicitno ponašanje ili bilo koji prikaz seksualnih organa djeteta koje je napravilo ili navodno napravilo dijete na vlastitu inicijativu;¹
 - "seksualni sadržaj koji je samo dijete napravilo" odnosi se na slike, video snimke i druge materijale koji prikazuju dijete na seksualno sugestivan način (npr. golo ili polu golo pozira u cilju da izazove neku vrstu seksualnog uzbuđenja") koje je napravilo ili navodno napravilo dijete na svoju inicijativu;
 - "seksting" je dijeljenje seksualno eksplicitnih slika, odnosno video snimaka, odnosno seksualnih sadržaja koje je samo dijete napravilo² putem informacijskih i komunikacijskih tehnologija (IKT)³;
 - "informacijske i komunikacijske tehnologije (IKT)" se odnose na sve tehnička sredstva koja se koriste za širenje informacija i pomaganje komunikacije, uključujući i mrežne i računarske hardvere, kao i potrebne softvere, kao što su mobilni telefoni, tableti, digitalne kamere, i bilo koje druge pametne uređaje;
 - "seksualna prisila, odnosno iznuđivanje koji su olakšani upotrebom IKT"⁴ je korištenje seksualno eksplicitnih slika, odnosno video snimaka, odnosno seksualnih sadržaja koje je samo dijete napravilo⁵ za dobijanje koristi seksualne prirode (uglavnom novih slika ili video snimaka ili seksualnih usluga), finansijske koristi ili druge lične koristi od djeteta ili bilo koje druge osobe pod konkretnom prijetnjom (uglavnom postavljanjem ranije nabavljenih slika, odnosno video snimaka putem interneta).

¹ Ova definicija pokriva materijale iz člana 20§2 Lanzarote konvencije.

² Kao što je ranije definisano u 11.a i 11.b.

³ Kao što je kasnije definisano u 11.d..

⁴ I "prisila" i "iznuđivanje" se ovdje koriste s obzirom da u pravnoj terminologiji nekih potpisnica, izraz "iznuđivanje" se primjenjuje samo ako se očekivana korist odnosi na novac ili imovinu dok Lanzarote komitet želi uključiti i situacije kada počinitelj traži još seksualno eksplicitnih slika i/ili video snimaka i/ili seksualnog sadržaja koje je samo dijete napravilo⁴ ili seksualne usluge.

⁵ Kao što je ranije definisano u 11.a i 11.b.

III. Pitanja

Prevenција

Pitanje 1 Aktivnosti/alati/materijali/mjere za podizanje svijesti ili educiranje

1.1. Da li postoje aktivnosti/alati/materijali/mjere za podizanje svijesti ili educiranje koje su usmjerene na djecu, o rizicima sa kojima se suočavaju kada prave, odnosno dijele:

- a. seksualno eksplicitne slike, odnosno video snimke koje su sami napravili?
- b. seksualne sadržaje koje su sami napravili?

U Bosni i Hercegovini postoji više različitih aktivnosti/alata/materijala za podizanje svijesti ili educiranje, a koje su usmjerene na djecu, a odnose se na prevenciju seksualnog nasilja i seksualne zloupotrebe djece putem IKT-a. Sve ove aktivnosti/alati/materijali su nastali zajedničkim multidisciplinarnim radom institucija različitih nadležnosti svih nivoa vlasti u Bosni i Hercegovini, ureda ombudsmana i nevladinog sektora.

Trenutno ne postoji strateški dokument Bosne i Hercegovine usmjeren na prevenciju i borbu protiv seksualnog nasilja i zlostavljanja djece putem IKT. Ranije su bili na snazi Akcioni plan za poboljšanje sistema zaštite u području dječije pornografije i drugih formi seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja djece putem informaciono-komunikacionih tehnologija u BiH za period 2010-2012 i Akcioni plan za prevenciju i zaštitu djece od zlostavljanja putem informaciono-komunikacionih tehnologija u BiH za period 2014-2015.

Trenutno je na snazi Akcioni plan suprotstavljanja trgovini ljudima u BiH 2016-2019, gdje su strateškim ciljem D.6 „Unaprijediti mehanizme zaštite djece i sprječavanje nasilja nad djecom putem informaciono-komunikacijskih tehnologija” planirane aktivnosti, a čiji su nosioci Ministarstvo sigurnosti BiH i agencije za provođenje zakona iz BiH.

Međunarodni forum solidarnosti - EMMAUS (MFS-EMMAUS) administrira web stranicu www.sigurnodijete.ba čija je svrha podizanje svijesti, prvenstveno djece i roditelja, ali i nastavnog kadra i drugih profesionalaca u oblasti obrazovanja. Ovaj portal je dizajniran u skladu sa potrebama različitih ciljnih grupa: opšta javnost, roditelji, tinejdžeri uzrasta do 18 godina i djeca uzrasta do 12 godina, te sadrži mnogo korisnih informacija, kako o rizicima sa kojima se suočavaju kada prave, odnosno dijele seksualno eksplicitne sadržaje, tako o drugim oblicima o mogućem iskorištavanju djece i njihovoj prevenciji.

Također, MFS-EMMAUS je kroz dugogodišnje angažovanje na ovu temu sproveo niz edukativnih radionica za djecu, roditelje i nastavnike, na teritoriji cijele BiH u preko 60 škola, sa gotovo 2500 prisutnih učenika i roditelja, kao i preko 300 nastavnika osnovnih i srednjih škola, te kontinuirano radi na prevenciji i podizanju svijesti o problemu online zloupotrebe djece. Posebna web stranica razvijena je za nastavni kadar i stručnjake iz oblasti obrazovanja www.e-school.sigurnodijete.ba sa korisnim informacijama o oblicima zloupotrebe i mogućnostima prevencije, te kao platforma za razmjenu iskustava i savjeta i zajedničko djelovanje u ovoj oblasti.

Kreirani su i distribuirani preventivni materijali (brošure, leci, poster), a svake godine se organiziraju aktivnosti povodom obilježavanja Dana sigurnijeg interneta kojima se nastoji skrenuti pažnja djeci i široj javnosti na rizike prilikom korištenja informacijskih i komunikacijskih tehnologija.

Nadalje, kroz članstvo u INHOPE - svjetskoj organizaciji online SOS linija (hotline) za prijavu neprimjerenih sadržaja na internetu, MFS-EMMAUS je osigurao Bosni i Hercegovini razmjenu informacija i adekvatnu prevenciju problema dječije pornografije i pedofilije između BiH i ostalih zemalja u kojima je zastupljen ovaj problem, te time i razmjenu iskustava i dobrih praksi. Značajan napredak u ovoj oblasti je i ostvareno članstvo u ECPAT mreži – globalna mreža organizacija civilnog društva posvećenih borbi protiv seksualne eksploatacije djece i drugih oblika zloupotrebe.

U sklopu projekta „Sveobuhvatan pristup rješavanju problema dječije pornografije u BiH“ NVO MFS Emmaus i NVO Udružene žene Banja Luka su organizovale edukativne radionice za djecu, roditelje i nastavnike u osnovnim i srednjim školama širom Bosne i Hercegovine. Edukativne radionice održane su u više od 45 škola, sa preko 1700 prisutnih učenika i roditelja, kao i preko 230 nastavnika osnovnih i srednjih škola. Radionice su realizirane u suradnji sa Federalnom upravom policije (FMUP), Državnom agencijom za istrage i zaštitu (SIPA) i partnerskom organizacijom Udružene žene Banja Luka. U cilju podizanja svijesti djece, roditelja i nastavnog kadra o problemu online zloupotrebe djece posredstvom informacijskih i komunikacijskih tehnologija u organizaciji MFS-EMMAUS realizovane su edukativne radionice za djecu, roditelje i nastavnike u osnovnim i srednjim školama širom Bosne i Hercegovine na temu „Surfaj sigurno“.

Tokom 2013. godine **NVO „Novi put“ iz Mostara** je proveo vrlo značajnu kampanju pod nazivom: “STOP dječijoj pornografiji i pedofiliji“. Radilo se o Implementaciji mini kampanja prevencije i podizanja svijesti među rizičnim kategorijama djece, njihovim roditeljima, nastavnicima, kao i široj javnosti o opasnostima i mogućim zloupotrebama informacijskih i komunikacijskih tehnologija u svrhu iskorištavanja djece, te dječije pornografije uopšte. U okviru mini kampanje predstavnice udruženja „Novi put“ su posjetile 10 osnovnih škola na području Hercegovačko-neretvanskog kantona. Tom prilikom su djeci i nastavnom osoblju podijeljeni promotivni materijali koji su dizajnirani i štampani za potrebe ovog projekta. Predstavnici svih škola su iskazali želju i potrebu za distribucijom materijala među svojim učenicama s obzirom na sve učestaliju zloupotrebu djece putem informacionih tehnologija. Tokom implementacije projekta Udruženje „Novi put“ je realizovalo 8 interaktivnih edukativnih radionica za djecu rizičnog uzrasta od 12 do 15 godina, nastavni kadar i pedagoge u osnovnim školama, domovima za nezbrinutu djecu na području Hercegovačko-neretvanskog kantona u svrhu podizanja svijesti o postojanju problema u BiH te prevencije pojava oblika.

<http://www.noviputbih.org/index.php/en/component/k2/item/363-trnovo-muskarac-nagovarao-djevojci-cu-da-skine-donji-ves.html?Itemid=493>

Institucija Ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine kroz projektnu aktivnost Ombudsmen u Vašoj školi, koju provodi od 2012. godine, obilaskom osnovnih i srednjih škola na području Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske, vršila je educiranje djece o njihovim pravima sadržanim u UN Konvenciji o pravima djeteta. Prilikom ovih posjeta sa djecom se

razgovaralo i o problemu seksualno eksplicitnih slika i videa, posljedicama izrade i objavljivanja istih. Djeca se informišu o mogućnosti prijave kršenja njihovih prava, kako instituciji Ombudsmena BiH, tako i drugim nadležnim organima.

Institucija Ombudsmena za djecu Republike Srpske je takođe organizovala niz aktivnosti koji se tiču zaštite djece od seksualnog nasilja i seksualnog zlostavljanja. U novembru 2010. godine organizovan je okrugli sto na temu "Kako zaštititi djecu na internetu". Skupu su prisustvovali profesori sa fakulteta, nastavnici i profesori informatike osnovnih i srednjih škola, učenici srednjih škola, predstavnici centra za socijalni rad i Ministarstva unutrašnjih poslova RS, Ministarstva prosvjete i kulture RS, Ministarstva porodice, omladine i sporta RS.

U toku 2011. godine, u organizaciji Ombudsmena za djecu Republike Srpske je započeta i kampanja pod nazivom „Djeca na internetu“. Tokom ove kampanje organizovan je niz aktivnosti koje su započele obilježavanjem Dana bezbjednog interneta pod motom „To je više od igre, to je tvoj život“, a tada je promovisana i internet stranica www.djecanainternetu.org. Sadržaj portala postavljen je tako da posjetilac brzo i jednostavno dođe do informacija koje su prilagođene i starosnim kategorijama djece (rano, srednje i kasno djetinjstvo), i roditeljima i školi. Pored informativnog postoje i tzv. komunikativni sadržaji „Hrabro sandučće“ i „Anketa“. Putem Hrabrog sandučćeta svako dijete, ali i odrasla osoba može potpuno anonimno da se obrati redakciji portala, zatraži pomoć, prijavi neugodnost koju je doživio, predloži aktivnost.

U periodu od 2013-2016.godine Ombudsman za djecu Republike Srpske organizovao je 106 radionica pod nazivom „Da li znamo šta je nasilje?“ , s ciljem prepoznavanja svih vrsta nasilja, pa i onog nasilja počinjenog putem IKT. U ovim radionicama učestvovali su učenici viših razreda osnovnih škola, te jedan broj nastavnog osoblja, stručnih saradnika škole, kao i predstavnika savjeta roditelja. Cilj radionica bio je: edukacija djece o prednostima i rizicima interneta, prepoznavanje elemenata e-nasilja i reagovanja u tim situacijama, odgovorno i etičko korišćenje interneta, upoznavanje sa stranicom www.djecanainternetu.org , podsticanje na razgovor i prijavljivanje svih slučajeva koji ih uznemiravaju ili povređuju. Posebne radionice su organizovane i za srednjoškolce.

Na preporuku Ombudsmena za djecu Republike, Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske i Republički pedagoški zavod su školske 2014/2015.godine u Nastavni plan i program za osnovne škole uvele temu nasilja nad djecom u časove odjeljenjske zajednice od drugog do devetog razreda. Time su programi prevencije nasilja nad djecom postali sastavni dio nastavnog plana i programa za osnovne škole.

Regulatorna agencija za komunikacije BiH (RAK) je 01.12.2010. godine predstavila TV i radijski spot pod nazivom „Gdje je Buco“ čime je započela kampanju koja ima za cilj promociju medijske pismenosti i zaštitu djece i maloljetnika od potencijalno štetnih sadržaja na Internetu. Spot, koji je preuzet od njemačkog regulatora i prilagođen za publiku u Bosni i Hercegovini, ukazuje na moguće opasnosti za djecu i maloljetnike na Internetu, kao što su nasilje i pornografski sadržaji, te kontakti sa pedofilima i radikalnim grupama u društvu. **Isti ovaj spot se emituje u 14 evropskih zemalja.** Kampanju je podržalo više od 90 RTV stanica i pružalaca audiovizuelnih medijskih usluga iz svih dijelova Bosne i Hercegovine koji su prihvatili da emituju TV, odnosno radio spot u svom programu bez naknade. Spot je od tada pa do danas postavljen na početnoj stranici službene web stranice RAK-

a www.rak.ba , te se može pogledati i na youtube-u <https://www.youtube.com/watch?v=3vDG1sxtPxo> .

Save the Children Ured za sjeverozapadni Balkan radi na prevenciji seksualnog zlostavljanja i eksploatacije putem IKT kroz sveobuhvatan pristup podizanju svijesti djece i roditelja. Kroz kampanju podizanja javne svijesti koja je provedena u toku 2017. godine kreiran je set materijala koji adresiraju različite oblike nasilja putem IKT, uključujući video klipove sa porukama popularnih mladih youtubera, letke i postere. Kroz objave na društvenim medijima i gostovanja/intervjue u tradicionalnim medijima (štampa, TV, radio), kampanja je dosegla najmanje 500.000 osoba u Bosni i Hercegovini (kampanja se pored BiH provodila i u Srbiji). Pored toga, kroz kampanju je ostvaren direktan kontakt s djecom putem javnih prezentacija, debata i diskusija na temu nasilja putem IKT.

U Republici Srpskoj se u saradnji sa Ministarstvom unutrašnjih poslova Republike Srpske organizuju predavanja za učenike u osnovnim i srednjim školama Republike Srpske na temu Edukacija djece i odraslih o opasnostima koje vrebaju na internetu i sl. Cilj ovakvih i sličnih predavanja je preventivna zaštita najmlađih korisnika interneta, upoznavanje o potencijalnim opasnostima koje vrebaju na internetu i sl. Učenici se edukuju o načinima zaštite od mogućih nasilja putem interneta, korištenjem društvenih mreža ili putem mobilnih telefona.

Policija Brčko distrikta svake godine povodom obilježavanja „Dana sigurnijeg interneta“ održava edukacije koje provode policijski službenici Policije i službenici Jedinice kriminalističke policije , te se vrši podjela brošura u cilju podizanja svijesti i edukacije u vezi sigurnog korištenja interneta. Slične edukacije provodi i **Federalna ministarstvo unutrašnjih poslova**.

Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke je, u 2016. godini izdalo pismo podrške za projektni prijedlog UNICEF-a u BiH, koji se odnosi na prevenciju seksualne eksploatacije i zlostavljanja djece putem interneta (SZED). Projekat je usmjeren na podizanje svijesti djece, roditelja i nastavnika, uključujući predškolski odgojno-obrazovni kadar, a na temu sigurnog korištenja informacijskih i komunikacijskih tehnologija i izgradnje kapaciteta nastavnog kadra uopšte. Planirano je da realizacija svih aktivnosti bude usmjerena na razvijanje programa za izvođenje nastave na temu online sigurnosti, obuke nastavnika i realizacije programa u određenom broju kantona u FBiH, kao i programa za realizaciju aktivnosti sa roditeljima i djecom, te je planirana izrada priručnika za predškolske odgajatelje za rad sa djecom predškolskog uzrasta na temu SZED. Predviđeno je da se ove projektne aktivnosti provode u odgojno-obrazovnim ustanovama u Federaciji BiH.

1.2. Da li postoje aktivnosti/alati/materijali/mjere za podizanje svijesti ili educiranje koje su posebno usmjerene prema djeci koja su prolaznici/posmatrači druge djece koja proizvode, odnosno dijele:

- a. seksualno eksplicitne slike, odnosno video snimke koje su sami napravili?
- b. seksualne sadržaje koje su sami napravili?

Sve aktivnosti/alati/materijali/mjere navedeni u odgovoru 1.1. su primjereni i odnose se i na djecu koja su posmatrači druge djece koja proizvode, odnosno dijele navedene sadržaje na internetu.

1.3. Da li postoje aktivnosti/alati/materijali/mjere za podizanje svijesti ili educiranje koje su usmjerene na roditelje i osobe koje imaju redovan kontakt s djecom (nastavnici, psiholozi, zdravstveni radnici itd.) o rizicima sa kojima se djeca suočavaju kada prave, odnosno dijele:

- a. seksualno eksplicitne slike, odnosno video snimke koje su sami napravili?
- b. seksualne sadržaje koje su sami napravili?

Sve aktivnosti/alati/materijali/mjere navedeni u odgovoru 1.1. se odnose i na roditelje i osobe koje imaju redovan kontakt s djecom (nastavnici, psiholozi, zdravstveni radnici itd.)

Gore pomenuta kampanja Save the Children-a je pored djece bila usmjerena i na roditelje te ja izrađen poseban video klip https://www.youtube.com/watch?v=tUqBLM_pCrA&t=2s , kao i letak <https://www.dropbox.com/s/0k1b2uza8m6h9hr/infografika-roditelji-BHS.jpg?dl=0>

→ Navedite koji subjekti obavljaju gore navedene aktivnosti za podizanje svijesti ili educiranje (pitanja 1.1, 1.2 i 1.3) i kako koordiniraju svoje aktivnosti.

Navedene aktivnosti partnerski provode državne institucije i nevladin sektor i to: Ministarstvo sigurnosti BiH/Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, Ministarstvo komunikacija i transporta BiH, Institucija Ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine, Ombudsman za djecu Republike Srpske, Regulatorna agencija za komunikacije BiH (RAK), ministarstva unutrašnjih poslova, ministarstva obrazovanja i pedagoški zavodi, obrazovne institucije, centri za socijalni rad, Save the Children Ured za sjeverozapadni Balkan, MFS-EMMAUS, NVO „Novi put“, NVO Udružene žene Banja Luka i brojne druge nevladine organizacije.

→ Dajte linkove na kojima se nalaze materijali za podizanje svijesti ili educiranje (npr. brošura, video snimak, aplikacija za smartphone, priručnik o neformalnom obrazovanju, alati, internet alati) koji su napravljeni za gore-navedene aktivnosti (pitanja 1.1, 1.2 i 1.3).

- www.djecanainternetu.org
- www.sigurnodijete.ba
- <http://www.sigurnodijete.ba/bs/vijesti/promotivni-materijali>
- www.e-school.sigurnodijete.ba
- <https://www.youtube.com/watch?v=p9mHYUYXgk&t=4s>
- https://scontent-vie1-1.xx.fbcdn.net/v/t1.0-9/19366396_960898154051683_520617712739010005_n.jpg?oh=d5f31e7df966c2f3ece10ecae173f9aa&oe=59EC57C7
- <https://youtu.be/a2Xa7BEs91o>

- https://www.youtube.com/watch?v=tUqbLM_pCrA&t=2s
- <https://www.dropbox.com/s/0k1b2uza8m6h9hr/infografika-roditelji-BHS.jpg?dl=0>
- <http://education.muprs.org/edukacija-djece-o-plavom-kitu/>
- <http://education.muprs.org/nastavak-edukacija-djece-o-aplikaciji-plavi-kit/>
- <http://education.muprs.org/nastavak-edukacije-o-plavom-kitu/>
- <https://www.youtube.com/watch?v=ftIH30Xi0Zc>
- <https://www.youtube.com/watch?v=AiHmovEQCRA>
- <https://www.youtube.com/watch?v=jaXSiUQfiFs>
- <https://www.youtube.com/watch?v=WtGZOujmJTY>
- <https://www.youtube.com/watch?v=P4Mm16Kolas>
- <https://www.youtube.com/watch?v=Ly-FY6T-u44>
- <https://www.youtube.com/watch?v=3vDG1sxtPxo>
- www.djeca.rs.ba
- <http://www.djeca.rs.ba/index.php?lang=1>
- <http://www.djeca.rs.ba/uploaded/izvinternet.pdf>
- <http://www.djeca.rs.ba/uploaded/CRONSEESTav.pdf>
- http://www.djeca.rs.ba/uploaded/DJECA_NA_INTERNETU%20za%20sajt_1.pdf

Pitanje 2. Uključivanje civilnog društva

2.1. Kako državne vlasti podstiču realizaciju preventivnih projekata i programa koje provodi civilno društvo u vezi sa prevencijom:

- a. seksualno eksplicitnih slika, odnosno video snimaka koje djeca sama prave?
- b. seksualnih sadržaja koje djeca sama prave?

Državne institucije svih nivoa vlasti u Bosni i Hercegovini kontinuirano partnerski podržavaju preventivne aktivnosti koje provodi civilni sektor i međunarodne organizacije u BiH. Ovo se prije svega ogleda u davanju saglasnosti za provođenje ovih aktivnosti, te aktivnim učešćem u realizaciji ovih aktivnosti.

U toku 2009. godine Ministarstvo sigurnosti BiH je u partnerstvu sa Save the Childrenom organiziralo seminar za nevladine organizacije o preventivnom radu na polju borbe protiv dječije pornografije i ostalih oblika nasilja na internetu na kojoj je prisustvovalo više od 20 različitih NVO. Seminar je takođe obuhvatio i sesiju o vođenju Centra za sigurni internet čiji je predavač bio Georgi Apostolov, ispred organizacije ARC fund koja vodi takav centar u Bugarskoj te je uz to član InHOPE mreže hotline providera. Cilj seminara bio je upoznati predstavnike civilnog društva sa koncepcijama preventivnog rada s djecom na temu zaštite od nasilja na internetu, mehanizama prevencije i izvještavanja. Nakon seminara, raspisan je konkurs za NVO sektor u cilju odabira NVO partnera na projektu koji bi vodio Centar za sigurni internet BiH, postao članom InHOPE mreže, dok bi se preostali kandidati ojačali da sami rade na podizanju svijesti o ovom fenomenu. Osim toga Save the Children je aktivno radio na jačanju partnera MFS Emmusa na uspostavljanju Centra za sigurni internet te je u sve treninge koje je organizirao uključivao uposlenike ove organizacije te im organizirao dvije studijske posjete: posjeta Centru za sigurni internet u Bugarskoj koji vodi ARC fond te posjeta Centru za sigurni internet u Poljskoj koji vode organizacije Nobody's Children Foundation i NASK (Research and Academic Computer Network).

Pod motom „Sigurno i pametno surfajte internetom“, Ministarstvo komunikacija i prometa Bosne i Hercegovine u saradnji sa Ambasadam Švicarske u Bosni i Hercegovini i Međunarodnim forumom

solidarnosti – EMMAUS kreiralo je publikaciju „Priče sa interneta / Priče s interneta / Приче са интернета“. Publikacija na slikovit način, kroz strip, prikazuje situacije u koje djeca i mladi, naročito rizične grupe, mogu doći nepromišljenim i nesmotrenim korištenjem interneta i ostalih informacijskih i komunikacijskih tehnologija. Publikacija je izvorno kreirana za mlade u Švicarskoj, a njen koncept, ilustracije i tekst potpisuje Savezni ured za komunikacije Vlade Švicarske. Nakon što se ovaj pristup edukacije djece, mladih, roditelja i nastavnika o pametnom korištenju interneta pokazao uspješnim, uloženi su zajednički naponi da se brošura „Priče sa interneta / Priče s interneta / Приче са интернета“ adaptira i za korištenje u BiH.

Kroz raspodjelu dijela prihoda ostvarenih po osnovu naknada za priređivanje igara na sreću, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke 2016. godine je izvršilo finansiranje programa i projekata nevladinih organizacija iz Federacije BiH iz oblasti „Zaštita prava djece koja su žrtve zlostavljanja, pedofilije, prosjačenja“. U 2017. godini, podržani su projekti Jačanje kapaciteta obrazovnih institucija za prevenciju zlostavljanja i eksploatacije djece posredstvom informacijskih i komunikacijskih tehnologija (Udruženje „Humanitarna organizacija Međunarodni forum solidarnosti – EMMAUS“, Doboj Istok); Jačanje društvenog odgovora u pristupu u radu s djecom žrtvama zlostavljanja, zanemarivanja i izrabljivanja (Centar za psihološku pomoć „Sensus“, Mostar); Zaštita prava djece žrtava zlostavljanja, pedofilije i prosjačenja u Hercegovačko neretvanskom kantonu, Zapadnohercegovačkom kantonu i Kantonu Sarajevo (Udruženje „Novi put“, Mostar) i dr.

2.2. Dajte informacije o preventivnim aktivnostima (uključujući i aktivnosti, istraživanja i sl. na podizanju svijesti i edukaciji) koje realizuje civilno društvo (uključujući i one koje civilno društvo realizuje na vlastitu inicijativu) u vezi s

- a. seksualno eksplicitnim slikama, odnosno video snimci koje djeca sama prave?
- b. seksualnim sadržajima koje djeca sama prave?

Pored preventivnih aktivnosti navedenih u odgovoru 1. treba pomenuti i sljedeće aktivnosti organizacije Save the Children.

Tokom 2016. godine Save the Children je proveo istraživanje pod nazivom „Ponašanje i navike djece na internetu: stavovi djece, roditelja i nastavnika informatike“(<https://nwb.savethechildren.net/sites/nwb.savethechildren.net/files/library/Izvjestaj-ponasanje-djece-na-internetu.pdf>) koje je ukazalo na načine i svrhu korištenja interneta, rizike i opasnosti s kojima se djeca suočavaju, nedostatke u roditeljskom nadzoru i načine zaštite od nasilja na internetu. Generalni cilj ovog istraživanja je opisati ponašanja i navike djece na internetu i otkriti izazove za njihovu sigurnost, kako bi se doprinijelo kreiranju društvenih programa zaštite djece od rizika da postanu žrtve ili počinitelji društveno neprihvatljivih ponašanja.

Save the Children je također 2016. godine uradio Analizu u oblasti borbe protiv seksualnog nasilja i drugih oblika zlostavljanja djece na internetu u BiH (<https://nwb.savethechildren.net/sites/nwb.savethechildren.net/files/library/Analiza-nasilje-na-internetu.pdf>). Svrha ovog dokumenta je procjena postojeće strukture, mehanizama, nedostataka u sistemu i prepreka u provedbi strateških odrednica BiH u svrhu unapređenja međuresorne saradnje i saradnje među akterima u sferi zaštite djeteta i jačanja sistema za borbu protiv seksualnog nasilja i drugih oblika zlostavljanja djece na internetu. Analiza je pokazala da je neophodna adekvatna reakcija relevantnih institucija, kako vladinih tako i nevladinih i privatnih. Adekvatno opremljene

institucije s mandatom za djelovanje u ovoj oblasti, s odgovarajućim brojem i stručnošću osoblja, trebaju osigurati podršku profesionalcima na terenu i u konkretnim slučajevima.

Pitanje 3. Nastavni planovi

Da li nacionalni nastavni planovi (osnovne i srednje škole, kao i stručne srednje škole) uključuju podizanje svijesti o rizicima koje nose:

- a. seksualno eksplicitne slike, odnosno video snimci koje djeca sama prave?
- b. seksualni sadržaji koje djeca sama prave?

U nastavnim planovima i programima osnovnih i srednjih škola u Bosni i Hercegovini se provode aktivnosti podizanja svijesti na pitanja nasilja nad djecom, kao i o rizicima koje nosi izrada i objavljivanje seksualno eksplicitnih slika i videa. Ove aktivnosti se provode u okviru časova odjeljske zajednice u okviru nastavne teme prevencija nasilja.

U Zakonu o osnovnom vaspitanju i obrazovanju Republike Srpske⁶ u stavu 4. člana 10. je propisano da je: „škola dužna da obezbijedi efikasne mehanizme zaštite protiv nasilja, zlostavljanja, zanemarivanja i diskriminacije i bilo koje vrste uznemiravanja u skladu sa Protokolom o postupanju u slučaju nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja djece“. U stavu 1. člana 79. je utvrđeno da se težom povredom dužnosti učenika smatra, pored ostalog, i zloupotreba mobilnih telefona u vrijeme nastave i snimanje video-klipova za vrijeme boravka u školi i njihova dalja distribucija.

U Zakonu o srednjem obrazovanju i vaspitanju Republike Srpske⁷ u stavu 2. člana 6. propisano je da: „Škola, roditelji, učenici i jedinice lokalne samouprave promovišu i sprovode programe zajedničkog i organizovanog djelovanja i saradnje u borbi protiv zlostavljanja i zloupotrebe djece i mladih, trgovine ljudima, borbi protiv droge, alkoholizma, pušenja i drugih toksikomanija, maloljetničke delinkvencije, te svih drugih pojava koje ugrožavaju zdravlje i život učenika“. U članu 65. kao jedana od težih povreda obaveze učenika navedeno je i: „snimanje video-klipova za vrijeme boravka u školi i njihova dalja distribucija“. Zakon u članu 99., pored ostalog, propisuje da direktor: „preduzima mjere zaštite prava učenika, te o svakom kršenju tih prava, posebno o svim oblicima nasilja nad učenikom odmah obavještava nadležnu socijalnu službu“.

U Republici Srpskoj je u cilju zaštite djece od svih vidova nasilja i zanemarivanja, uključujući seksualno iskorištavanje i seksualno zlostavljanje, uspostavljena je saradnja sa odgovarajućim institucijama. Tako su ministri prosvjete i kulture, zdravlja i socijalne zaštite i unutrašnjih poslova u novembru 2008. godine potpisali Protokol o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja među djecom i mladima u obrazovnom sistemu Republike Srpske. Protokolom nije opisano nasilje putem interneta, ali je jasno definisano psihičko, socijalno ili seksualno nasilje, pa se može prepoznati i kad se ovo nasilje dešava putem komunikacionih tehnologija.

U Republici Srpskoj su ministri prosvjete i kulture, zdravlja i socijalne zaštite, unutrašnjih poslova i porodice, omladine i sporta su u novembru 2012. godine potpisali Protokol o postupanju u slučaju nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja djece. Pored drugih vrsta nasilja Protokol je prepoznao i nasilje putem interneta – „Nasilje korišćenjem informacionih tehnologija (elektronsko nasilje) uključuje bilo kakav oblik slanja poruka, elektronskom poštom, SMS-om, MMS-om, putem veb-stranica, četovanje, i ima za cilj povređivanje, uznemiravanje ili bilo kakvo drugo nanošenje štete djetetu – uvredljive i prijeteće poruke, poruke neprimjerenog sadržaja, iznošenje ličnih i porodičnih podataka, lažno predstavljanje i upotreba lažnog identiteta, slanje fotografija koje vrijeđaju

⁶ „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 44/17

⁷ „Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 74/08, 106/09, 104/11 i 33/14

djetetovo dostojanstvo, podsticanje govora mržnje, iskorišćavanje djece za dječiju pornografiju, vrbovanje djece za prostituciju i sl.“

Save the Children je u 2016. godini izvršio mapiranje postojećih nastavnih planova i programa iz oblasti informatike u Tuzlanskom kantonu, te je na osnovu rezultata istraživanja kreiran uzrastu prilagođen nastavni plan i program za osnovne i srednje škole u saradnji sa Savjetodavnim odborom (Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta TK, Ministarstvo unutrašnjih poslova TK i Pedagoški zavod TK). Deset (10) nastavnika iz deset (10) škola s područja ovog kantona prošlo je obuku za trenere, te zatim obučilo 300 nastavnika iz pilot škola koji bi trebalo da primjenjuju nastavni plan i program. Nastavni plan i program je pilotiran za 6199 djece u odabranim školama u Tuzlanskom kantonu, pri čemu je provedeno i istraživanje o korisnosti programa među djecom i nastavnicima. Istraživanje je pokazalo da je ovakav nastavni plan i program itekako neophodan. Nastavni plan i program je predstavljen i ostalim školama u Tuzlanskom kantonu, te se očekuje njegova replikacija u cijelom kantonu, a isti model će biti u budućnosti promovisan i u drugim administrativnim dijelovima BiH.

Pitanje 4. Nastavni planovi za visoko obrazovanje i stalna obuka

Da li nastavni planovi za visoko obrazovanje i programi edukacije i stalnog usavršavanja za one koji će raditi ili već rade s djecom uključuju pitanja koja pokreću:

- a. seksualno eksplicitne slike, odnosno video snimci koje djeca sama prave?
- b. seksualne sadržaje koje djeca sama prave?

Na **Univerzitetu u Sarajevu** nastavni planovi na Pedagoškom fakultetu se ne bave specifičnim oblicima nasilja navedenim u pitanju, ali sadrže cjeline koje se odnose na međuvršnjačko nasilje, u okviru kojeg se razmatra seksualno nasilje potpomognuto IKT. U okviru pojedinačnih predmeta (pedagoško-psihološke i didaktičko-metodističke grupe) realizuju se sadržaji vezani za prevenciju nasilja, prepoznavanje žrtve i nasilnika, tretman žrtve i nasilnika, sa naglaskom na rad učitelja, pedagoga i roditelja u školi i značaj njihove zajedničke saradnje. Seksualnom nasilju, kao obliku nasilja, poklanja se manje pažnje nego fizičkom i verbalnom nasilju, ali se detaljno obrađuje u okviru nasilja na društvenim mrežama, s tim da se ukupni naglasak stavlja na prevenciju nasilja i edukaciju učenika.

Na prvom ciklusu studija Pravnog fakulteta Univerziteta u Sarajevu ova tematika je tretirana u nekoliko nastavnih disciplina, kao što su porodično pravo, krivično pravo i viktimologija, dok je na drugom ciklusu studija jedan cijeli program posvećen maloljetničkom prestupništvu.

Na Fakultetu za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu navedeni sadržaj nalaze se u segmentima nastavnih planova i programa svih triju ciklusa studija u okviru nastavnih predmeta: „Viktimologija“, „Sociologija“, „Kriminologija 1 – Uvod“, „Kriminologija 2 – Teorija“ i „Kriminalistika 6 – Metodike“.

Univerzitet u Istočnom Sarajevu vrši obuke i edukacije studenata koji će raditi sa djecom tj. profesora i vaspitača. Nastavni planovi i programi određenih fakulteta, uključuju obuke nastavnika i vaspitača u području zaštite djece od seksualnog iskorištavanja i zloupotrebe posebno onih olakšanih upotrebom IKT, a koji se između ostalog odnose na određene seksualne sadržaje, slike i videa koje djeca sama prave.

Na **Univerzitetu u Bihaću**, na Pravnom fakultetu i Pedagoškom fakultetu u okviru nastavnih planova i programa obrađuju se tematske cjeline koje se odnose na zaštitu djece od seksualnog iskorištavanja i zloupotrebe.

Na Pravnom fakultetu u okviru obaveznog nastavnog predmeta Krivično pravo izučava se dio koji se odnosi na maloljetničko pravo, mjere spriječavanja seksualnog nasilja, zaštitu djece žrtava i krivično gonjenje počilaca, zatim u okviru Pravne klinike za medije proučava se negativan utjecaj medija na život djece. U okviru Pravne klinike pozivaju se stručnjaci iz Ministarstva unutrašnjih poslova, centara za socijalni rad, te predstavnici nevladinog sektora da iznesu svoje primjere iz prakse.

Na Pedagoškom fakultetu Univerziteta u Bihaću na odsjecima za Razrednu nastavu i Predškolski odgoj izučavaju se obavezni nastavni predmeti Filozofija odgoja, Sociologija odgoja i obrazovanja i Odgoj za medije gdje se budućim nastavnicima i odagajateljima ukazuje na značaj i opasnosti koje nose sa sobom savremeni trendovi socijalizacije djece, seksualno nasilje putem Interneta, negativni utjecaj medija na život djece, izučavaju se primjeri dobre i loše prakse iz dječijih časopisa, a podstiče se i izrada diplomskih radova iz ove oblasti.

Na **Sveučilištu u Mostaru** ova tematika tretirana je na nekoliko studija i nastavnih disciplina.

Na dodiplomskom studiju (Prvi ciklus) Pravnog fakulteta Sveučilišta u Mostaru ova tematika je tretirana u nekoliko nastavnih disciplina, kao što su Krivično pravo I i II, te Kriminologija s penologijom (Drugi ciklus). Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru takođe sarađuje s nevladinim sektorom kroz programe edukacije i stalnog usavršavanja, pa se zaštita djece i dječja prava izučavaju u sklopu pravne klinike Pravda za djecu. Dodatna edukacija o ovoj problematici se vrši i kroz organizovanje i sudjelovanje u javnim tribinama na temu podizanja svijesti o cyberbullyingu, a na kojima su predavači profesori Pravnog fakulteta.

Na dodiplomskom studiju Kriminalistika i sigurnosni menadžment navedena materija se također izučava kroz nekoliko nastavnih predmeta, a to su: Krivično pravo I i II, Kriminologija, Viktimologija, Penologija, Delikti nasilja i Kompjuterski kriminalitet. Na postdiplomskom doktorskom studiju navedena tematika se obrađuje kroz predmete Krivično pravo i Kriminalistika.

Na studiju Socijalnog rada Filozofskog fakulteta, na različite načine se obrađuje navedeno područje u okviru različitih predmeta, a to su: Mediji i zaštita maloljetnika, Zaštita djece od nasilja u obitelji, Socijalna zaštita djece, Nasilje nad i među djecom i mladima.

Na Fakultetu prirodoslovno-matematičkih i odgojnih znanosti neki predmeti u planu i programu imaju nastavne teme koje se realizuju u toku nastavnog procesa s ciljem educiranja studenata o zaštiti od seksualnog zlostavljanja, prepoznavanja ovog nasilja, te zaštiti u različitim životnim situacijama. Tako se ova tematika obrađuje u nastavnim predmetima Metodika tjelesne i zdravstvene kulture, Uvod u psihologiju djetinjstva i adolescencije, Obitelj i rehabilitacija, Partnerstvo obitelji i odgojno-obrazovnih ustanova i Savjetodavni i terapijski rad s djecom.

Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke svake godine provodi program „Podrška stručnom usavršavanju i cjeloživotnom učenju prosvjetnih radnika u predškolskom, osnovnom i srednjem obrazovanju“. Isti se realizuje kroz podršku javnim predškolskim ustanovama, javnim osnovnim i srednjim školama, institutima, udruženjima prosvjetnih radnika, pedagoškim zavodima, kantonalnim ministarstvima obrazovanja i nevladinim organizacijama, koji realizuju program stručnog usavršavanja prosvjetnih radnika.

U Republici Srpskoj programe stalnog stručnog usavršavanja policijskih službenika vrši Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske. Na sljedećim likovima se nalaze podaci o ovim obukama:

<http://education.muprs.org/seminar-rad-policije-sa-maloljetnicima-5/>

<http://education.muprs.org/seminar-rad-policije-s-maloljetnicima/>

Programi stalnog usavršavanja se kontinuirano provode za sve policijske službenike i u Ministarstvu unutrašnjih poslova FBiH i Policije Brčko distrikta BiH. Na taj način omogućava se neposredno djelovanje policijskih službenika koji su u kontaktu sa rizičnim kategorijama djece i maloljetnika, da blagovremeno i ispravno djeluju ukoliko se u svom radu sretnu sa slučajevima seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe djece putem informaciono-komunikacionih tehnologija.

Takođe, u saradnji sa **Ministarstvom sigurnosti BiH i Save the Children**, trenutno je u toku obuka trenera iz oblasti nasilja nad djecom putem informaciono-komunikacionih tehnologija. Po završetku navedene obuke, edukacije policijskih službenika po policijskim upravama, odvijće se u skladu sa nastavnim planovima i programima ministarstava unutrašnjih poslova.

U **Direkciji za koordinaciju policijskih tijela BiH** je u junu 2017. godine održana obuka za korištenje Interpolove baze podataka sa slikama i video materijalima seksualnog iskorištavanja djece (ICSE DB – International Child Sexual Exploitation databas). Predavači su bili službenici Generalnog sekretarijata Interpola, a polaznici službenici domaćih policijskih agencija: MUP Federacije BiH, MUP Republike Srpske i Policija Brčko distrikta BiH. Obuka je vođena na interaktivan način gdje su polaznici aktivno učestvovali i razmjenjivali međusobno i sa predavačima svoja iskustva u radu. Redoslijed predavanja / prezentacija i praktičnog dijela obuke su bili organizovani zavisno od predznanja i potreba polaznika.

ICSE DB je dostupan zemljama članicama Interpola preko zaštićenog globalnog policijskog komunikacijskog sistema I-24/7. Istražitelji iz 50 zemalja Interpola i Europolu trenutno imaju pristup istoj. Pristup istražiteljima se dodjeljuje nakon uspješno povedene obuke. Prema podacima Interpola kao rezultat korištenja ove baze podataka identifikovano j je više od 10.000 žrtava, a uhapšeno je više od 5300 počinitelja. Tokom 2016. godine svaki dan je identifikovano prosječno 5 djece. Istražitelji iz svih zemalja koje imaju pristup bazi komuniciraju direktno jedni sa drugima preko Foruma na ICSE DB ili e-mailom u okviru baze i ostvaruju neposredno saradnju. Korištenje baze je vrlo korisno između ostalog i radi izbjegavanja dupliranja istraga. Ukoliko postoji potreba za provjerom u zemlji koja nema pristup bazi ICSE DB, komunikacija se ostvaruje putem NCB-a ili kroz bazu ICSE DB putem Generalnog sekretarijata Interpola.

Pitanje 5. Istraživanje

- 5.1. Da li javne vlasti ili druga tijela pokreću / podržavaju istraživanja o pitanjima u vezi s:
- seksualno eksplicitnim slikama, odnosno video snimcima koje djeca sama prave?
 - seksualnim sadržajima koje djeca sama prave?

Do sada u Bosni i Hercegovini nije bilo posebnih istraživanja koja se odnose na seksualno eksplicitne slike, odnosno video snimke ili seksualne sadržaje koje djeca prave.

Važno je ipak pomenuti da je Ombudsman za djecu Republike Srpske u saradnji sa vladinim institucijama i NVO od 2011. do 2013. godine realizovao istraživanje „Eksploatacija djece na internetu u Republici Srpskoj“ i istraživanje „Seksualna eksploatacija djece u Republici Srpskoj“. Podaci su dostupni na internet stranici Ombudsmana za djecu (www.djeca.rs.ba).

<http://www.djeca.rs.ba/uploaded/Seeksp.pdf>

<http://www.djeca.rs.ba/uploaded/sexexplengl.pdf> (engleski jezik)

<http://www.djeca.rs.ba/uploaded/posizvinternet.pdf>

<http://www.djeca.rs.ba/uploaded/IKT%20EN.pdf> (engleski jezik)

5.2. Da li javne vlasti ili druga tijela pokreću ili podržavaju istraživanja posebno u vezi psiholoških efekata na osobe:

- a. čije su seksualno eksplicitne slike, odnosno video snimci koje su sami napravili kao djeca bile dijeljene na internetu?
- b. čiji su seksualni sadržaji koje su sami napravili kao djeca bili dijeljeni na internetu?

Pogledati odgovor 5.1.

→ Navedite da li javne vlasti ili druga tijela koja pokreću ili podržavaju gore-navedena istraživanja (pitanja 5.1 i 5.2) znaju njihove rezultate.

Zaštita

Pitanje 6. Pomoć žrtvama

6.1. Koji konkretni mehanizmi za prijavljivanje, uključujući i SOS linije, su u funkciji kako bi se osiguralo da djeca žrtve izloženosti na internetu:

- a. seksualno eksplicitnih slika, odnosno video snimaka koje su sami napravili dobiju potrebnu podršku, pomoć i psihološku pomoć?
- b. seksualnih sadržaja koje su sami napravili dobiju potrebnu podršku, pomoć i psihološku pomoć?

Konkretni mehanizmi za prijave nasilja su podnošenje krivičnih prijavi nadležnim institucijama i to direktnom prijavom žrtve, odnosno roditelja ili staratelja, po saznanju/prijavi drugih nadležnih organa, institucija ili fizičkih lica. Prijavlivanje nasilja u Bosni i Hercegovini je moguće na više načina, i to: Policija – 122, putem web stranice www.sigurnodijete.ba, SOS linija (br. 1265 Federacija BiH i 1264 Republika Srpska), Plavog telefona 080 05 003 05, obraćanjem Instituciji ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine i Ombudsmenu za djecu RS.

Nevladina organizacija MFS-EMMAUS je u saradnji sa Ministarstvom sigurnosti BiH/Odsjekom za borbu protiv trgovine ljudima, te organizacijom Save the Children i OAK fondacijom, u periodu 2009-2013. godina, realizirala projekat „Sveobuhvatan pristup rješavanju problema dječije pornografije u BiH“. Glavne aktivnosti projekta su uspostava online SOS linije za prijavljivanje slučajeva zloupotrebe, uspostava i rukovođenje web stranicom www.sigurnodijete.ba za djecu i tinejdžere, roditelje i nastavnike. Upoznavanje ovih grupa sa njima korisnim informacijama o oblicima zloupotrebe i mogućnostima prevencije, ali i realizacija edukativnih radionica za djecu, roditelje i nastavni kadar u školama širom BiH kao i kontinuirana prevencija i podizanje svijesti o problemu dječije pornografije i pedofilije u BiH i zloupotrebe djece putem informacijskih i komunikacijskih tehnologija uopšte. Sve aktivnosti u sklopu ovog projekta realizovane su u suradnji i uz podršku Ministarstva sigurnosti BiH/Odsjeka za borbu protiv trgovine ljudima, odnosno nadležnih agencija za provođenje zakona,

ministarstava obrazovanja i prosvjetno-pedagoških zavoda. Kao rezultat nesebične predanosti i istrajnih napora EMMAUSA-a na zaštiti djece od svih oblika zloupotrebe putem informacijskih i komunikacijskih tehnologija i izuzetne suradnje sa nadležnim institucijama u ovoj oblasti, MFS-EMMAUS-u su od strane Ministarstva sigurnosti BiH/Odsjeka za borbu protiv trgovine ljudima i agencija za provođenje zakona date preporuke za uključivanje u Program sigurnog Interneta Evropske komisije.

Na inicijativu Ombudsmana za djecu Republike Srpske 20.novembra 2012. godine potpisan je Protokol o postupanju u slučaju nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja djece⁸ koji:

- uspostavlja obavezujuće standarde postupanja svih nadležnih u slučaju prijave ili saznanja o nasilju nad djecom, uključujući i seksualno nasilje i nasilje putem interneta,
- obavezuje na stalnu saradnju i koordinaciju nadležnih službi i institucija,
- obavezuje na vođenje odgovarajućih evidencija o svim slučajevima, uključujući i evidencije o seksualnom nasilju i nasilju putem interneta,
- obavezuje na izradu godišnjeg izvještaja o različitim oblicima nasilja, zlostavljanja i ili zanemarivanja djece.

Na preporuku Ombudsmana za djecu RS⁹ za preduzimanje potrebnih mjera radi uspostavljanja centra za zaštitu djece u Republici Srpskoj u Foči je osnovan Centar za podršku djeci. Ovaj centar je osnovan sa ciljem podrške i pomoći djeci sa različitim traumatskim iskustvom, kako bi se za svako dijete obezbijedila multidisciplinarna obrada i dijagnostika problema, planirao najbolji mogući tretman i omogućio individualni tretman prema potrebama djeteta.

Ombudsman za djecu Republike Srpske takođe saraduje sa nevladinim organizacijama i drugim predstavnicima civilnog društva na edukaciji, prevenciji i postupanju po prijavama u slučajevima svih vrsta nasilja, pa i seksualnog nasilja i nasilja putem interneta.

U Republici Srpskoj centri i/ili službe za socijalni i dječiju zaštitu pružaju psihološku podršku žrtvi od momenta prijavljivanja nasilja, uzimanja izjave, učešća u sudskom postupku i pružanju psihološke pomoći i podrške žrtvi i njenoj porodici. Centri i/ili službe za socijalni i dječiju zaštitu u Republici Srpskoj su na raspolaganju građanima i djeci u toku 24 časovnog dežurstva, i to: službeni telefoni, elektronska adresa, stručni saradnici, telefoni policije i dr. U takvim slučajevima, zavisno od utvrđenog činjeničnog stanja, postupa se u skladu sa pozitivno-pravnim aktima i u saradnji sa nadležnim subjektima zaštite (policija, škole, zdravstvene i vaspitno obrazovne ustanove), u skladu sa nadležnostima centara/službi, izrađuju sveobuhvatan individualni plan zaštite, podrške, zbrinjavanja i povjere djeteta žrtve. Pored redovnog pružanja pomoći, podrške i psihološke pomoći žrtvama u toku radnog vremena u prostorijama centara/službi, pojedini centri/službe osposobili su sistem za prijavljivanje izloženosti internetu djeci žrtvama (seksualno eksplicitnih snimaka, slika ili sadržaja) u toku 24 časovne otvorene telefonske linije, te pasivno dežurstvo stručnih radnika centara/službi.

⁸ Preporuka Ombudsmana za djecu za donošenje Protokola o postupanju u slučaju nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja djece (Ministarstvo prosvjete i kulture, Ministarstvo porodice omladine i sporta, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite i Ministarstvo unutrašnjih poslova)

⁹ Preporuka Ministarstvu zdravlja i socijalne zaštite broj:1335-21-PŽS-27/15 od 13.10.2015. godine

6.2. Koje zakonodavne ili druge mjere su preduzete kako bi se osiguralo da djeca žrtve izloženosti na internetu:

- a. seksualno eksplicitnih slika, odnosno video snimaka koje su sami napravili dobiju potrebnu podršku, pomoć i psihološku pomoć?
- b. seksualnih sadržaja koje su sami napravili dobiju potrebnu podršku, pomoć i psihološku pomoć?

→ Dajte, ako ih ima, informacije o broju žrtava koje su dobile podršku, pomoć i psihološku pomoć u gore-navedenom konkretnom kontekstu (pitanja 6.1 i 6.2).

MFS-Emmaus kroz www.sigurnodijete.ba upravlja SOS linijom za prijavljivanje slučajeva zloupotrebe i eksploatacije djece, te drugih neprimjerenih sadržaja, putem IKT. Posredstvom pomenute SOS linije, MFS-EMMAUS je primio preko 660 prijava seksualnog zlostavljanja djece posredstvom IKT, korištenja djece za izradu pornografskog materijala, krađe identiteta, slika, ličnih podataka, te aktivnosti cyberbullyinga (online zlostavljanje djece), groominga (lažna komunikacija sa djetetom od strane odrasle osobe i postepena priprema djeteta za zlostavljanje), sextinga (razmjena obnaženih fotografija i neprikladnih poruka), i sličnih radnji.

U okviru sva tri zakona o zaštiti i postupanju sa maloljetnicima u krivičnom postupku, te u okviru zakona o socijalnoj zaštiti predviđena je podrška psihologa i socijalnog rada u toku vođenja krivičnog postupka.

U Republici Srpskoj posebne zakonodavne i druge mjere pomoći žrtvama nasilja provode se putem:

- ratifikovanih međunarodnih konvencija i drugih akata u navedenoj oblasti (pružanje zaštite djeci žrtvama svih oblika nasilja, uključujući i seksualno iskorištavanje i zloupotrebu), kao što su UN konvencija o pravima djeteta, Fakultativni protokol uz konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece i dječije prostitucije i pornografije, Konvencija Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja, Evropska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima i dr.

- sa ciljem pružanja odgovarajuće zaštite prava i interesa djeteta primjenjuju se i domaći propisi, zakoni i podzakonski akti kojima je propisana zaštita djece – žrtava svih oblika nasilja uključujući i seksualno iskorištavanje i zloupotrebu, i to: Krivični zakonik Republike Srpske¹⁰, Zakon o socijalnoj zaštiti¹¹, Porodični zakon¹², Zakon o zaštiti od nasilja u porodici¹³ i Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku¹⁴

- Postojećim protokolima: Protokolom o postupanju u slučajevima nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja djece¹⁵ i Protokolom o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja među djecom i mladima u obrazovnom sistemu Republike Srpske, koje su potpisale sve nadležne institucije (centri za socijalne rad, policija, osnovne i srednje škole, domovi zdravlja, sudovi i tužilaštva)

U Republici Srpskoj svi organi, organizacije i fizička lica dužni su da, bez odlaganja, obavijeste policiju i službu socijalne zaštite o povredi prava djeteta, a naročito kada se radi o nasilju, zlostavljanju, polnim zloupotrebama i zanemarivanju djeteta. Kada zaprimе prijavu, centri/službe dužni su da, u saradnji sa policijom i drugim subjektima, odmah ispituju slučaj i preduzmu mjere zaštite prava djeteta.

¹⁰ „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 64/17

¹¹ „Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 37/12 i 90/16

¹² „Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 54/02, 41/08 i 64/14

¹³ „Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 102/12, 108/13 i 82/15

¹⁴ „Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 13/10 i 61/13

¹⁵ „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 82/13

Pitanje 7. Saradnja sa civilnim društvom

Opišite saradnju sa nevladinim organizacijama, drugim relevantnim organizacijama i drugim predstavnicima civilnog društva koji se bave pružanjem pomoći žrtvama krivičnih djela obuhvaćenih ovim upitnikom (pogledati pitanja 9-11) kroz npr. SOS linije za djecu, organizacije za podršku žrtvama.

Ključne, gore nabrojane, institucije BiH saraduju sa nevladinim sektorom u skladu sa važećim strateškim dokumentima, zakonima, podzakonskim aktima i protokolima o saradnji.

Organizacije civilnog društva daju značajan doprinos kada je u pitanju pružanje pomoći žrtvama krivičnih djela obuhvaćenih ovim upitnikom putem SOS linija za djecu, te mogućnosti zbrinjavanja žrtava u neku od sigurnih kuća u BiH (ukoliko se to od strane centara za socijalni rad prepoznaje kao potreba). S obzirom na razvijene servise pravne i psihološke podrške, te usluge socijalnog rada, kao i aktivnosti podizanja svijesti stanovništva, organizacije civilnog društva su značajan partner u iskorjenjivanju ovog ozbiljnog društvenog problema.

U Republici Srpskoj postoji kontinuirana saradnja nevladinih organizacija i centara/službi za socijalni rad, škola, centara za zaštitu mentalnog zdravlja, Ministarstva unutrašnjih poslova RS, tužilaštva i sudova, Ombudsmana za djecu Republike Srpske. Ta saradnja se ostvaruje putem pojedinačnih predmeta i kroz održavanje raznih seminara i zajedničkih obuka o podjeli odgovornosti i jedinstvenog djelovanja, prevencijom, edukacijom djece, roditelja i svih koji rade sa djecom, kvalitetnim i brzim protokom informacija u svim pravcima, potpunim i kontinuiranim informisanjem javnosti, kroz jasnu podjelu odgovornosti nadležnih službi i institucija i sl.

Brčko distrikt BiH od 2016.godine ima formiranu Radnu grupu za bezbjednost djeteta u Brčko distriktu BiH, a koja je konstituisana kao tim profesionalaca (intersektorska saradnja) iz sektora: obrazovanja, socijalne zaštite, zdravstva, pravosuđa, Policije i NVO-a. U Akcionom planu rada ove radne grupe za period 2017-2020 je planirana i podrška djeci u cilju psihosocijalnog i fizičkog oporavka i uspostavljanje SOS linije za savjetodavnu pomoć.

Krivično gonjenje

Pitanje 8. Zakonodavstvo

- 8.1. Da li nacionalni zakon sadrži referencu koja se odnosi na:
- a. seksualno eksplicitne slike, odnosno video snimke koje je samo dijete napravilo u kontekstu djela obuhvaćenih Lanzarote konvencijom (čl. 18-23)?
 - b. seksualni sadržaj koji je samo dijete napravilo u kontekstu djela obuhvaćenih Lanzarote konvencijom (čl.18-23)?
 - c. seksualni sadržaj koji nije u vidu slika koji je samo dijete napravilo (npr. zvuk, tekst) u kontekstu djela obuhvaćenih Lanzarote konvencijom (čl. 18-23)?

Krivična djela koja tretiraju dječiju pornografiju u Bosni i Hercegovini uređena su entitetskim krivičnim zakonima i krivičnim zakonom Brčko distrikta BiH. Zakonodavni okvir BiH po pitanju zaštite djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zlopotrebe i dalje nije u potpunosti usaglašen za odredbama Lanzarote konvencije. Ova djela se tretiraju Krivičnim zakonom Federacije BiH (članovi Zakona 189., 211. i 212.)¹⁶, Krivičnim zakonom Republike Srpske (članovi zakona 199. i 200. – ovaj zakon je prestao da važi donošenjem novog)¹⁷ i Krivičnim zakonom Brčko distrikta BiH (članovi Zakona 186, 208 i 209)¹⁸. Ovi zakoni i navedeni članovi su navedeni u odgovoru na upitnike 1. kruga monitoringa Lanzarote konvencije (Opšti okvir i Seksualno zlostavljanje djece u krugu povjerenja).

Nedavno je donesen novi Krivični zakonik Republike Srpske¹⁹ koji je stupio na snagu 18.07.2017. godine. Novi Krivični zakonik Republike Srpske u svoje odredbe ugradio je brojne međunarodne standarde, a između ostalog i standarde uspostavljene Konvencijom Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zlopotrebe. Zakonik u svojim odredbama sadrži posebno poglavlje (glava XV), pod nazivom „Krivična djela seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta“. Ovim zakonom prihvaćena je preporuka Ombudsmana za djecu Republike Srpske za uspostavljanje registra počinitelja krivičnih djela seksualnog zlostavljanja djece.²⁰

Krivični zakoni entiteta i Brčko Distrikta samo djelimično adresiraju tematiku zaštite djece od seksualnog zlostavljanja putem IKT, od čega Krivični zakon Republike Srpske ponajviše koji je regulisao postupanje s djecom koja su sama napravila seksualni sadržaj u kojem učestvuju i druga djeca u kontekstu djela obuhvaćenih Lanzarote konvencijom, dok zakon u FBiH i Brčko Distriktu uopšte to ne tretira.

Definicije koje se odnose na dječiju pornografiju nisu precizne i na različit način posmatraju pojam dječije pornografije. U krivičnim zakonima je različito definisana proizvodnja i prikazivanje dječije pornografije. Pored navedenog u ovim zakonima, koji definiraju dječiju pornografiju, nije na jednak način usaglašena dob djeteta koja je utvrđena u okviru Konvencije o cyber kriminalu u članu 9. gdje je utvrđena najniža predviđena dob djeteta do 16 godina.

Osnovni oblik zaštite djece od pornografije kao organizovane kriminalne aktivnosti sadržan je u okviru krivičnih zakona koji se primjenjuju u BiH. Krivični zakoni u nadležnosti su kantonalnih i okružnih tužilaštava u BiH, te javnog tužilaštva Brčko Distrikta BiH. Prema navedenim zakonima, pod krivičnim djelima koji se smatraju „dječijom pornografijom“ obuhvaćeni su proizvodnja, posjedovanje, distribucija, prodaja materijala pornografskog sadržaja djeteta ili maloljetnika, s tim da krivične norme u entitetskim zakonima nisu ujednačene, tako da iste nisu u potpunosti inkorporirale odredbe Lanzarote konvencije, Fakultativnog protokola uz Konvenciju Ujedinjenih naroda o pravima djeteta, o prodaji djece, dječijoj prostituciji i dječijoj pornografiji i Konvencije o cyber kriminalu.

Noviji oblici zlopotrebe djece putem informacijskih i komunikacijskih tehnologija, kao što su sexting, grooming, cyberbulling, nisu obuhvaćeni krivičnim zakonodavstvom u BiH, što ujedno predstavlja problem prilikom primanja prijave o ovakvim djelima posredstvom SOS linije za pomoć. Naime „Sexting, grooming, cyberbulling“ jesu sasvim novi pojavni oblici klasičnih djela. Ipak odredbe krivičnih zakona su dovoljno široke i generalne kako bi se i ovi novi pojavni oblici seksualnog nasilja mogli podvesti pod propisana krivična djela.

¹⁶ Službene novine FBiH br. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04,18/05, 42/10, 42/11, 59/14, 76/14 i 46/16)

¹⁷ Službeni glasnik RS br. 49/03, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10, 1/12, 37/13 – prestao da važi stupnjem na snagu novog zakona

¹⁸ „Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine“, br. 10/03, 45/04, 06/05 i 52/11

¹⁹ „Službeni glasnik Republike Srpske“ br. 64/17

²⁰ Član 92. „U okviru kaznene evidencije vodi se poseban registar lica koja su pravosnažno osuđena za krivična djela učinjena na štetu polnog integriteta djeteta, a sadržaj i obim podataka, njihovo čuvanje i uslovi za davanje podataka regulisaće se posebnim zakonom.“

- 8.2. Da li se nacionalni zakon bavi uključivanjem više od jednog djeteta (tj. sporazumnim poziranjem) u pravljenje:
- seksualno eksplicitnih slika, odnosno video snimaka koje samo dijete pravi?
 - seksualnog sadržaja koji samo dijete pravi?

Od navedenih krivičnih zakona jedino novodonešeni Krivični zakonik Republike Srpske²¹ propisuje da se: „dijete neće kazniti za proizvodnju i posjedovanje pornografskog materijala koji prikazuje njega lično ili njega i drugo dijete, ako su oni sami taj materijal proizveli i posjeduju ga uz pristanak svakog od njih i isključivo za njihovu ličnu upotrebu“. Isti Zakon daje sljedeću definiciju dječije pornografije definiše kao: „materijal koji vizuelno ili na drugi način prikazuje dijete ili realno prikazano nepostojeće dijete ili lice koje izgleda kao dijete, u pravom ili simuliranom (eksplicitnom) evidentnom seksualnom ponašanju ili koji prikazuje polne organe djece u seksualne svrhe.“

- 8.3. Da li postoje specifične odredbe koje se odnose na činjenicu da se više djece pojavljuju na:
- seksualno eksplicitnim slikama, odnosno video snimcima koje je samo dijete napravilo kada ova djeca prihvataju da njihova slika, odnosno video snimak budu napravljeni i podijeljeni putem IKT?
 - seksualnom sadržaju koji je samo dijete napravilo kada ova djeca prihvataju da njihova slika, odnosno video snimak budu napravljeni i podijeljeni putem IKT?

Krivični zakoni u BiH ne sadrže specifične odredbe navedene u pitanju.

Pitanje 9. Propisivanje krivičnih djela

- 9.1. Da li nacionalni zakon propisuje kao krivično djelo slučajeve kada odrasle osobe:²²
- posjeduju seksualno eksplicitne slike, odnosno video snimke djeteta koje je samo dijete napravilo?
 - distribuiraju ili prenose seksualno eksplicitne slike, odnosno video snimke djeteta koje je samo dijete napravilo drugim odraslim osobama?
 - distribuiraju ili prenose seksualno eksplicitne slike, odnosno video snimke djeteta koje je samo dijete napravilo drugoj djeci osim one koja su prikazana na tim slikama, odnosno video snimcima?

Krivični zakoni oba entiteta i Brčko Distrikta generalno propisuju kao krivično djelo slučajeve kada odrasle osobe snimaju, posjeduju, uvoze, prodaju, distribuiraju ili prenose seksualno eksplicitne fotografije i audio-vizuelne sadržaje u kojima su predstavljane djeca, bez posebne reference na to da li su takve sadržaje napravila sama djeca ili ne.

²¹ član 175. stav 5.

²² Ako se odgovori potpisnica na upitnik o opštem pregledu u pogledu primjene člana 20. Lanzerote konvencije (vidi odgovora na pitanje 16) i dalje na snazi, pozovite se na njih. U suprotnom, molimo da ažurirate te odgovore u kontekstu ovog pitanja.

9.2. Da li postoje posebne okolnosti (uključujući alternativne intervencije) pod kojima u gore navedenim slučajevima (9.1.-c), iako su činjenično-pravno osnovani, nije došlo do krivičnog gonjenja, odnosno osuđujuće presude?

Da postoje, u slučajevima predviđenim zakonom (npr. zastarjevanje krivičnog gonjenja itd).

9.3. Koje su pravne posljedice gore-navedenog ponašanja (9.1.a-c)?

Krivični zakon Federacije BiH

Član 189.

Neovlašćeno optičko snimanje

(1) Ko fotografski, filmski ili na drugi način snimi drugu osobu bez njezinog pristanka u njezinim prostorijama ili ko takav snimak direktno prenese trećem ili ko mu takav snimak pokaže ili mu na koji drugi način omogući da se s njim direktno upozna, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.

(2) Službena osoba koja učini krivično djelo iz stava 1. ovog člana u vršenju službe, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

(3) Ko dijete ili maloljetnika snimi radi izrade fotografija, audiovizualnog materijala ili drugih predmeta pornografskog sadržaja, ili posjeduje ili uvozi ili prodaje ili rasparčava ili prikazuje takav materijal, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do pet godina.

(4) Predmeti koji su bili namijenjeni ili upotrijebljeni za učinjenje krivičnog djela iz st. 1. i 3. ovog člana oduzet će se, a predmeti koji su učinjenjem krivičnog djela iz st. 1. i 3. ovog člana nastali oduzet će se i uništiti. ...

Član 211.

Iskorišćavanje djeteta ili maloljetnika radi pornografije

(1) Ko dijete ili maloljetnika snimi radi izradbe fotografija, audiovizuelnog materijala ili drugih predmeta pornografskog sadržaja, ili posjeduje ili uvozi ili prodaje ili raspačava ili prikazuje takav materijal, ili te osobe navede na učestvovanje u pornografskoj predstavi, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do pet godina.

(2) Predmeti koji su bili namijenjeni ili upotrijebljeni za učinjenje krivičnog djela iz stava 1. ovog člana oduzet će se, a predmeti koji su nastali učinjenjem krivičnog djela iz stava 1. ovog člana oduzet će se i uništiti.

Član 212.

Upoznavanje djeteta s pornografijom

(1) Ko djetetu proda, prikaže ili javnim izlaganjem ili na drugi način učini pristupačnim spise, slike, audiovizuelne i druge predmete pornografskog sadržaja ili mu prikaže pornografsku predstavu, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine.

(2) Predmeti iz stava 1. ovog člana oduzet će se.

Krivični zakonik Republike Srpske

Iskorištavanje djece za pornografiju

Član 175. stav 1-3

(1) Ko navodi dijete na učestvovanje u snimanju dječije pornografije ili ko organizuje ili omogućí snimanje dječije pornografije, kazniće se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

(2) Ko neovlašteno snimi, proizvede, nudi, čini dostupnim, distribuirá, širi, uvozi, izvozi, pribavlja za sebe ili za drugoga, prodaje, daje, prikazuje ili posjeduje dječiju pornografiju ili joj svjesno pristupa putem računarske mreže, kazniće se kaznom zatvora od jedne do osam godina.

(3) Ko upotrebom sile, prijetnje, obmane, prevare, zloupotrebom položaja ili teških prilika djeteta ili odnosa zavisnosti, prisili ili navede dijete na snimanje dječije pornografije, kazniće se kaznom zatvora od dvije do deset godina.

Upoznavanje djece s pornografijom

Član 177. stav 1

(1) Ko djetetu mlađem od petnaest godina proda, pokloni, prikaže ili javnim izlaganjem, posredstvom kompjuterske mreže ili drugih vidova komunikacije ili na drugi način učini dostupnim spise, slike, audio-vizuelni materijal ili druge predmete pornografske sadržine ili mu prikaže pornografsku predstavu, kazniće se kaznom zatvora od šest mjeseci do tri godine.

Iskorištavanje kompjuterske mreže ili komunikacije drugim tehničkim sredstvima za izvršenje krivičnih djela seksualnog zlostavljanja ili iskorištavanja djeteta

Član 178.

(1) Ko sa djetetom starijim od petnaest godina, koristeći kompjutersku mrežu ili komunikaciju drugim tehničkim sredstvima, dogovori sastanak radi vršenja obljube ili sa njom izjednačene polne radnje, ili radi proizvodnje pornografskog materijala, ili radi drugih oblika seksualnog iskorištavanja i pojavi se na dogovorenom mjestu radi sastanka, kazniće se kaznom zatvora od jedne do pet godina.

(2) Ako je djelo iz stava 1. ovog člana izvršeno prema djetetu mlađem od petnaest godina, učinilac će se kazniti kaznom zatvora od dvije do osam godina.

Povreda privatnosti djeteta

Član 189.

(1) Ko iznese ili pronese nešto iz ličnog ili porodičnog života djeteta ili suprotno propisima objavi djetetovu fotografiju ili otkrije identitet djeteta i time kod djeteta stvori stanje uznemirenosti ili ga izloži poruzi vršnjaka ili drugih lica ili na neki drugi način ugrozi sigurnost djeteta, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine.

(2) Ko djelo iz stava 1. ovoga člana izvrši putem sredstava masovne komunikacije, kompjuterskog sistema ili mreže, na javnom skupu ili na drugi način, zbog čega je ono postalo pristupačno većem broju lica, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do dvije godine.

(3) Ko djelo iz st. 1. i 2. ovoga člana izvrši kao službeno lice ili u obavljanju profesionalne djelatnosti, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.

Krivični zakon Brčko distrikta BiH

Neovlašteno optičko snimanje

Član 186

(1) Ko fotografski, filmski ili na drugi način snimi drugo lice bez njegovog pristanka u njegovim prostorijama ili ko takav snimak neposredno prenese trećemu ili ko mu takav snimak pokaže ili mu

na neki drugi način omogućiti da se s njim neposredno upozna, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.

(2) Službeno lice koje učini krivično djelo iz stava 1 ovoga člana u obavljanju službe, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

(3) Ko dijete ili maloljetnika snimi radi izrade fotografija, audio-vizuelnog materijala ili drugih predmeta pornografskog sadržaja, ili posjeduje ili uvozi ili prodaje ili rastura ili prikazuje takav materijal, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do pet godina.

(4) Predmeti koji su bili namijenjeni ili upotrijebljeni za učinjenje krivičnog djela iz stavova 1 i 3 ovoga člana oduzet će se, a predmeti koji su učinjenjem krivičnog djela iz stavova 1 i 3 ovoga člana nastali oduzet će se i uništiti. ...

Iskorištavanje djeteta ili maloljetnika radi pornografije

Član 208

(1) Ko dijete ili maloljetnika snimi radi izradbe fotografija, audio-vizuelnog materijala ili drugih predmeta pornografskog sadržaja, ili posjeduje ili uvozi ili prodaje ili rastura ili prikazuje takav materijal, ili ta lica navede na sudjelovanje u pornografskoj predstavi, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do pet godina.

(2) Predmeti koji su bili namijenjeni ili upotrijebljeni za počinjenje krivičnog djela iz stava 1 ovoga člana oduzet će se, a predmeti koji su nastali počinjenjem krivičnog djela iz stava 1 ovoga člana oduzet će se i uništiti. ...

Upoznavanje djeteta s pornografijom

Član 209

(1) Ko djetetu proda, prikaže ili javnim izlaganjem ili na drugi način učini pristupačnim spise, slike, audio-vizuelne i druge predmete pornografskog sadržaja ili mu prikaže pornografsku predstavu, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine. (2) Predmeti iz stava 1 ovoga člana oduzet će se.

- 9.4. Da li nacionalni zakon propisuje kao krivično djelo slučajeve kada odrasle osobe:²³
- posjeduju seksualni sadržaj djeteta koji je samo dijete napravilo?
 - distribuiraju ili prenose seksualni sadržaj djeteta koji je samo dijete napravilo drugim odraslim osobama?
 - distribuiraju ili prenose seksualni sadržaj djeteta koji je samo dijete napravilo drugoj djeci osim one koja su prikazana na tom seksualnom sadržaju?

Odgovor 9.3. citira članove zakona u kojima se navodi propisana krivična djela i zaprećena kazna za ista.

9.5. Da li postoje posebne okolnosti (uključujući alternativne intervencije) pod kojima u gore navedenim slučajevima (9.4.a-c), iako su činjenično-pravno osnovani, nije došlo do krivičnog gonjenja, odnosno osuđujuće presude?

²³ Ako se odgovori potpisnica na upitnik o opštem pregledu u pogledu primjene člana 20. Lanzerote konvencije (vidi odgovora na pitanje 16) i dalje na snazi, pozovite se na njih. U suprotnom, molimo da ažurirate te odgovore u kontekstu ovog pitanja.

Da postoje, u slučajevima predviđenim zakonom (npr. zastarjevanje krivičnog gonjenja itd).

9.6. Koje su pravne posljedice gore-navedenog ponašanja (9.4.a-c)?

Odgovor 9.3. citira članove zakona u kojima se navodi propisana krivična djela i zaprećena kazna za ista.

- 9.7. Da li nacionalni zakon propisuje kao krivično djelo slučajeve kada djeca:²⁴
- a. sama prave seksualno eksplicitne slike, odnosno video snimke?
 - b. posjeduju seksualno eksplicitne slike, odnosno video snimke koje su sama napravila?
 - c. distribuiraju ili prenose svoje seksualno eksplicitne slike, odnosno video snimke koje su sama napravila svojim vršnjacima?
 - d. distribuiraju ili prenose svoje seksualno eksplicitne slike, odnosno video snimke koje su sama napravila odraslim osobama?
 - e. distribuiraju ili prenose seksualno eksplicitne slike, odnosno video snimke druge djece koje su sama napravila svojim vršnjacima?
 - f. distribuiraju ili prenose seksualno eksplicitne slike, odnosno video snimke druge djece koje su sama napravila odraslim osobama?

Krivični zakoni u FBiH i Brčko Distriktu uopšte ne tretiraju ovu problematiku, dok novodoneseni Krivični zakonik RS prepoznaje slučajeve kada djeca sama prave seksualno eksplicitne sadržaje i iste distribuiraju (bilo da u njima učestvuju sama ili s drugom djecom), ali ih ne propisuje kao krivično djelo tj. ne smatra djecu krivično odgovornom i ne vrši se krivično gonjenje²⁵.

9.8. Da li postoje posebne okolnosti (uključujući alternativne intervencije) pod kojima u gore navedenim slučajevima (9.7.a-f), iako su činjenično-pravno osnovani, nije došlo do krivičnog gonjenja, odnosno osuđujuće presude?

Pogledati odgovor 9.7.

9.9. Koje su pravne posljedice gore-navedenog ponašanja (9.7.a-f)?

Pogledati odgovor 9.7.

²⁴ Ovo pitanje ni na koji način ne ukazuje da takvo ponašanje treba da bude krivično djelo.

²⁵ U članu 175. stav 5. Zakonika propisuje se da se: „dijete neće kazniti za proizvodnju i posjedovanje pornografskog materijala koji prikazuje njega lično ili njega i drugo dijete, ako su oni sami taj materijal proizveli i posjeduju ga uz pristanak svakog od njih i isključivo za njihovu ličnu upotrebu“, pri čemu se dječija pornografija definiše kao: „materijal koji vizuelno ili na drugi način prikazuje dijete ili realno prikazano nepostojeće dijete ili lice koje izgleda kao dijete, u pravom ili simuliranom (eksplicitnom) evidentnom seksualnom ponašanju ili koji prikazuje polne organe djece u seksualne svrhe.“

- 9.10. Da li nacionalni zakon propisuje kao krivično djelo slučajeve kada djeca:²⁶
- sama prave seksualni sadržaj?
 - posjeduju seksualni sadržaj koji su sama napravila?
 - distribuiraju ili prenose seksualni sadržaj koji su sama napravila svojim vršnjacima?
 - distribuiraju ili prenose seksualni sadržaj koji su sama napravila odraslim osobama?
 - distribuiraju ili prenose seksualni sadržaj druge djece koji su sama napravila svojim vršnjacima?
 - distribuiraju ili prenose seksualni sadržaj druge djece koji su sama napravila odraslim osobama?

Pogledati odgovor 9.7.

9.11. Da li postoje posebne okolnosti (uključujući alternativne intervencije) pod kojima u gore navedenim slučajevima (9.10.a-f), iako su činjenično-pravno osnovani, nije došlo do krivičnog gonjenja, odnosno osuđujuće presude?

Pogledati odgovor 9.7.

9.12. Koje su pravne posljedice gore-navedenog ponašanja (9.10.a-f)?

Pogledati odgovor 9.7.

Pitanje 10. Proizvodnja i posjedovanje seksualno eksplicitnih slika, odnosno video snimaka djeca koje djeca prave za vlastitu privatnu upotrebu

10.1. Za potpisnice koje su izrazile rezervu u skladu sa članom 20(3), tačka 2²⁷

Koje mjere se preduzimaju da bi se osiguralo da proizvodnja, odnosno posjedovanje seksualno eksplicitnih slika, odnosno video snimaka koje je samo dijete napravilo ne predstavljaju krivično djelo kada se radi o djeci koja su navršila godine određene za primjenu člana 18. (2), kada su te slike, odnosno video snimci napravljeni i oni ih posjeduju uz njihov pristanak i isključivo za njihove privatne svrhe?

10.2. Za potpisnice koje nisu izrazile rezervu u skladu sa članom 20(3) tačka 2²⁸

Da li nacionalni zakon propisuje kao krivično djelo proizvodnju, odnosno posjedovanje seksualno eksplicitnih slika, odnosno video snimaka koje je samo dijete napravilo kada se radi o djeci koja su

²⁶ Ovo pitanje ni na koji način ne ukazuje da takvo ponašanje treba da bude krivično djelo.

²⁷ Danska, Njemačka, Lihtenštajn, Ruska Federacija, Švedska, Švajcarska.

²⁸ Albanija, Andora, Austrija, Belgija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Cipar, Češka, Estonija, Finska, Francuska, Gruzija, Grčka, Mađarska, Island, Italija, Latvija, Litva, Luksemburg, Malta, Moldavija, Monako, Crna Gora, Nizozemska, Poljska, Portugal, Rumunjska, San Marino, Srbija, Slovačka, Slovenija, Španjolska, "bivša Jugoslavenska Republika Makedonija", Turska i Ukrajina.

navršila godine određene za primjenu člana 18. (2), kada su te slike, odnosno video snimci napravljeni i oni ih posjeduju uz njihov pristanak i isključivo za njihove privatne svrhe?

Pogledati odgovor 9.7.

Pitanje 11. Navođenje u zakonu seksualne prisile, odnosno iznuđivanja koji su olakšani upotrebom IKT

Kako nacionalni zakon tretira seksualnu prisilu, odnosno iznuđivanje koji su olakšani upotrebom IKT koji se odnose na djecu, odnosno druge osobe u vezi sa djetetom koje je prikazano na:

- a. seksualno eksplicitnim slikama, odnosno video snimcima koje je samo dijete napravilo?
- b. seksualni sadržaj koji je samo dijete napravilo?

Od tri navedena krivična zakona samo Krivični zakonik Republike Srpske u svojim odredbama generalno, u članu 177. propisuje da „ko djetetu mlađem od petnaest godina proda, pokloni, prikaže ili javnim izlaganjem, posredstvom kompjuterske mreže ili drugih vidova komunikacije ili na drugi način učini dostupnim spise, slike, audio-vizuelni materijal ili druge predmete pornografske sadržine ili mu prikaže pornografsku predstavu, kazniće se kaznom zatvora od šest mjeseci do tri godine“.

Takođe, članom 178. Zakonika propisano je da: „ko sa djetetom starijim od petnaest godina, koristeći kompjutersku mrežu ili komunikaciju drugim tehničkim sredstvima, dogovori sastanak radi vršenja obljube ili sa njom izjednačene polne radnje, ili radi proizvodnje pornografskog materijala, ili radi drugih oblika seksualnog iskorištavanja i pojavi se na dogovorenom mjestu radi sastanka, kazniće se kaznom zatvora od jedne do pet godina. Ako je ovo krivično djelo izvršeno prema djetetu mlađem od petnaest godina, učinilac će se kazniti kaznom zatvora od dvije do osam godina.“

Pitanje 12. Odredbe o nadležnosti²⁹

Navedite koje odredbe o nadležnosti i pod kojim uslovima se odnose na gore-opisana krivična djela (pitanja 9-11) kada se žrtva ne nalazi u potpisnici u kojoj je krivično djelo počinjeno ili kada se počinitelj ne nalazi u potpisnici kada je djelo počinjeno.

Nema podataka

Pitanje 13. Specijalizovane jedinice/odsjeci/odjeljenja

13.1. Postoje li specijalizovane jedinice/odsjeci/odjeljenja koja su nadležna za seksualne delikte nad djecom koji su olakšani upotrebom IKT, kao što delikti navedeni u ovom upitniku (vidi pitanja 9-11):

- a. u organima za primjenu zakona?
- b. u tužilaštvima?
- c. u sudovima?

²⁹ Molimo vas da odgovorite na ovo pitanje, uzimajući u obzir zahtjeve iz člana 25. Lanzarote Konvencije.

Direkcija za koordinaciju policijskih tijela BiH, Sektor za međunarodnu operativnu policijsku saradnju, Odsjek NCB Interpol Sarajevo i Odsjek za saradnju sa Europolom postupa u okviru svojih nadležnosti po slučajevima seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe djece, a najveći broj ovih slučajeva se upravo odnosi na seksualne delikte nad djecom čije izvršenje je olakšano upotrebom informacijskih i komunikacijskih tehnologija.

U ministarstvima unutrašnjih poslova Federacije BiH i Republike Srpske, te u Policiji Brčko distrikta BiH ne postoje specijalizovane jedinice/odsjeci/odjeljenja za seksualne delikte nad djecom koji su olakšani upotrebom IKT. U Republici Srpskoj postoji Odjeljenje za visokotehnoški kriminal pri Ministarstvu unutrašnjih poslova, dok u Federaciji BiH i Brčko distriktu ne postoji slično tijelo.

U Brčko distriktu se u sklopu Odsjeku za sprečavanje i suzbijanje organizovanog kriminaliteta i zloupotrebe droga sprovode istrage i druge radnje koje se odnose na predmetna krivična djela.

U Republici Srpskoj u Policijskoj upravi Banja Luka, u Sektoru kriminalističke policije, u okviru Odjeljenja za opšti kriminalitet, postoji Odsjek za krvne i seksualne delikte sa 7 izvršilaca, koji prati i proučava kretanje i pojavne oblike krivičnih djela protiv života i tijela i dostojanstva ličnosti, preduzima aktivnosti na njihovom efikasnom suzbijanju i otkrivanju, pruža stručnu pomoć i neposredno radi na otkrivanju ove vrste krivičnih djela u policijskim stanicama. Takođe ovaj Odsjek prati kretanje i pojavne oblike vršenja krivičnih djela iz djelokruga maloljetničke delinkvencije, neposredno se angažuje u otkrivanju i rasvjetljavanju krivičnih djela iz nadležnosti rada osnovnih sudova u sjedištu policijskih uprava i okružnih sudova; ostvaruje saradnju sa centrima za socijalni rad, osnovnim i srednjim školama, sastavlja krivične prijave, izvještaje, informacije i obavlja druge poslove i zadatke koje mu odredi neposredni rukovodilac; planira i prikuplja operativne podatke za lica u kazneno-popravnom domu i vaspitno-popravnom domu koja su izvršila krivična djela, a koja nisu otkrivena, operativne podatke ustupa organizacionim jedinicama, obavlja i druge poslove i zadatke koji spadaju u djelokrug Odsjeka. U ostalim policijskim upravama ove poslove obavljaju inspektori koji se bave opštim kriminalitetom.

U Bosni i Hercegovini sistem maloljetničkog krivičnog pravosuđa je propisan posebnim zakonima: u Federaciji BiH član 16. i 19. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku³⁰, u Republici Srpskoj član 16. i 19. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku³¹ i u Brčko distriktu član 16. i 19. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku³². Ovim zakonima je utvrđena pravila krivičnog postupka prema djeci koja se nalaze u sukobu sa zakonom, mlađim punoljetnim licima i djeci koja su žrtve ili svjedoci. Ovim zakonima je utvrđena obaveza sudova da formiraju odjeljenja za maloljenike koja se sastoje od jednog ili više sudija i stručnih savjetnika, dok su tužilaštva u obavezi da formiraju odjeljenja za maloljetnike koja se sastoje od jednog ili više tužilaca i jednog ili više stručnih savjetnika. U cilju provođenja krivičnog postupka u kojima učestvuju maloljetnici sudovi i tužilaštva imaju na raspolaganju i stručne savjetnike: socijalne pedagoge – defektologe, specijalne pedagoge – defektologe, socijalne radnike i psihologe koji imaju aktivnu ulogu u predmetima maloljetničkog prestupništva. Trenutno je u sudovima angažovano ukupno 7 (sedam) psihologa dok je u tužilaštvima angažovano 9 (devet) psihologa.

³⁰ Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine br. 7/14

³¹ Službeni glasnik Republike Srpske br. 13/10 i 61/13

³² Službene novine Brčko distrikta BiH br. 44/11

Zakonom je takođe propisano da su tužioci, koji su raspoređeni u odjeljenju za maloljetnike, dužni pokrenuti postupak protiv punoljetnih učinilaca krivičnih djela ako ocjene da je to potrebno radi posebne zaštite ličnosti djece i maloljetnih lica koja kao oštećeni učestvuju u krivičnom postupku. Sudije za maloljetnike sude i punoljetnim učiniocima za krivična djela, kada se u krivičnom postupku kao oštećeni pojavljuje dijete i maloljetno lice, a što uključuje i krivična djela iskorištavanja djece ili maloljetnih lica za pornografiju te proizvodnju i prikazivanje dječije pornografije.

13.2. Postoje li specijalizovane jedinice/odsjeci/odjeljenja koja su nadležna za seksualne delikte nad djecom koji su olakšani upotrebom IKT, a koju su počinili maloljetnici?

U Bosni i Hercegovini ne postoje specijalizovane jedinice/odsjeci/odjeljenja koja su nadležna za seksualne delikte nad djecom koji su olakšani upotrebom informaciono-komunikacionih tehnologija, a koje su počinili maloljetnici.

→ Navedite kako su organizovane gore-navedene specijalizovane jedinice/odsjeci/odjeljenja (pitanja 13.1 i 13.2) (broj zaposlenih, struktura, specijalizacija za konkretne oblasti u okviru IKT itd.)?

→ Što se tiče policije, navedite da li:

- a. postoji radno mjesto za identifikaciju žrtava?
- b. postoji aktivan doprinos INTERPOL-ovoj bazi podataka sa slikama pod nazivom Međunarodna seksualna eksploatacija djece? Ako ne, zašto?

U ministarstvima unutrašnjih poslova Federacije BiH i Republike Srpske, kao i u Policiji Brčko distrikta ne postoje posebna radna mjesta za identifikaciju žrtava.

Sektor za međunarodnu operativnu saradnju Direkcije za koordinaciju policijskih tijela Bosne i Hercegovine postupa u okviru svojih nadležnosti putem Odsjeka NCB Interpol Sarajevo i Odsjeka za saradnju sa Europolom između ostalog i po slučajevima seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja djece. Najveći broj slučajeva se odnosi na seksualne delikte nad djecom čije izvršenje je olakšano upotrebom informatičkih i komunikacijskih tehnologija.

Nadležna tijela, odnosno policijske agencije u BiH preko Direkcije za koordinaciju policijskih tijela Bosne i Hercegovine, NCB Interpol Sarajevo, kontinuirano vrše razmjenu informacija sa drugim zemljama članicama Interpola u vezi sa ovom problematikom. Tako je u 2017. godini otvoreno 20 predmeta seksualnog iskorištavanja djece, u 2016. godini ukupno 20 predmeta, a u 2015. godini 24 predmeta. Uglavnom se radi o zahtjevima za provjere u cilju identifikacije žrtava, te prestanka njihove viktimizacije, odnosno u cilju identifikacije počinitelja i njihovog hapšenja i konačnog privođenja pravdi.

I dalje ne postoji aktivan doprinos INTERPOL-ovoj bazi podataka sa fotografijama pod nazivom „Međunarodna seksualna eksploatacija djece“. Razlog tome je što se trenutno radi na preciziranju zakonskog i podzakonskog okvira sa nadležnim tužilaštvima, s obzirom da se navedene fotografije koriste u sudskom postupku. Nije precizirano u kojoj fazi postupka je moguće predmetne fotografije unijeti u bazu.

U Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srpske u Upravi kriminalističke policije, u okviru Jedinice za opšti kriminalitet postoji Odjeljenje za visokotehnološki kriminalitet gdje radi 12 izvršilaca, koje prikuplja i obrađuje informacije svih pojava oblika visokotehnološkog kriminaliteta, te planira i vrši proaktivno i reaktivno prikupljanje, procjenu i analizu obavještajnih podataka. Po jedan policijski službenik - inspektor za visokotehnološki kriminalitet se nalazi u Policijskoj upravi Banja Luka, Doboј, Bijeljina, Istočno Sarajevo, Trebinje, Prijedor i Zvornik.

Pitanje 14. Izazovi u fazi sudskog gonjenja

Sa kojim izazovima se suočavaju organi za primjenu zakona, tužilaštva i sudovi u toku gonjenja seksualnih delikata nad djecom koji su olakšani upotrebom IKT, a koji uključuju dijeljenje:

- a. seksualno eksplicitnih slika, odnosno video snimaka koje je samo dijete napravilo?
- b. seksualnog sadržaja koji je samo dijete napravilo?

Nema podataka

Pitanje 15. Obuka stručnih lica

Da li su krivična djela iz ovog upitnika (pitanja 9-11) obrađena na obukama stručnih lica kao što su:

- a. službenici za primjenu zakona (posebno službenici na recepcijama)?
- b. tužioci?
- c. sudije?

→ Ako je odgovor da, molimo vas da date detalje o ponuđenom treningu, posebno specificirajući da li je trening obavezan.

U Bosni i Hercegovni je posebnim maloljetničkim krivičnim zakonodavstvom propisano je da sudije i tužioci koji su raspoređeni u posebna odjeljenja moraju posjedovati afinitet za rad sa djecom i posebna znanja i specijalna znanja o pravima djeteta i prestupništvu mladih, kao i druga znanja i vještine koje ga čine kompetentnim za rad na slučajevima maloljetničkog prestupništva.

O sticanju posebnih znanja i kontinuiranom stručnom osposobljavanju i usavršavanju sudija i tužilaca iz oblasti dječijih prava, prestupništva mladih i njihove krivičnopravne zaštite, brine se Centar za edukaciju sudija i tužilaca Republike Srpske i Centar za edukaciju sudija i tužilaca Federacije BiH. Centri za edukaciju sudija i tužilaca obezbjeđuju tužiocima i sudijama uvjerenje ili certifikate o stručnoj osposobljenosti za obavljanje poslova iz oblasti prestupništva mladih i njihove krivičnopravne zaštite.

Centar za edukaciju sudija i tužilaca Federacije Bosne i Hercegovine u okviru godišnjeg programa stručnog usavršavanja realizuje poseban program obuke za sudije i tužioce koji postupaju u predmetima prema Zakonu o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku. Ova obuka je obavezna i traje osam dana te obuhvata međunarodne standarde postupanja sa djecom, psihologiju djece i maloljetnika, ispitivanje maloljetnika i forenzički intervju, nasilje nad djecom i krivična djela počinjena od strane maloljetnika, zatim alternativne mjere i krivične sankcije. Pored ove obuke u skladu sa Programom početne obuke i stručnog usavršavanja realizovani su seminari i radionice na temu „Nasilje nad djecom“ i „Psihologija maloljetnika“.

Centar za edukaciju sudija i tužilaca Republike Srpske, u okviru specijalističke obuke za maloljetničko pravosuđe počev od 2011. Godine, je održao ukupno 5 obavezujućih seminara za sudije i tužioce koji su raspoređeni za rad na predmetima u kojima su djeca oštećena ili u kojima se postupak vodi protiv maloljetnih lica. Održani su seminari na kojima su razmatrane sljedeće teme: „Djeca žrtve seksualnog zlostavljanja, saslušavanje žrtve“, „Djeca kao oštećeni i svjedoci u krivičnom postupku“, „Značaj poznavanja dječije psihologije“, „Posebne tipovi i tehnike kibernetičkog kriminala“, „Profil prestupnika“, „Dječija pornografija“, „Kako povećati sigurnost informacijskih i komunikacijskih tehnologija“, „Funkcionisanje interneta“, „Krivična djela u vezi dječije pornografije“, „Razvoj i suzbijanje kibernetičkog kriminala u Evropi“, „Domaći pravni okvir za borbu protiv kibernetičkog kriminala“ i „Kibernetički kriminal i profil e-prevaranta“.

U saradnji sa UNICEF-om i Međunarodnim forumom solidarnosti EMMAUS izrađen je dokument za profesionalce pod nazivom „Smjernice za postupanje u slučaju nasilja nad djecom u digitalnom okruženju u Bosni i Hercegovini“ koji sadrži informacije i teme o zlostavljanju i iskorištavanju maloljetnika radi pornografije, navođenja na prostituciju, proizvodnja i posredovanje dječije pornografije i zloupotreba u digitalnom okruženju, korištenje profila socijanih mreža i vrbovanje maloljetnika putem informacijskih i komunikacijskih tehnologija, itd. Ovaj dokument je objavljen u okviru UNICEF Projekta „Pravda za svako dijete“ i MSF EMMAUS, sa kojima će tokom 2018. godine biti realizovane radionice za sudije i tužioce na temu „Seksualnog iskorištavanja i zloupotrebe koji su olakšani upotrebom komunikacijskih tehnologija“. Navedene obuke nisu obavezne za nosioce pravosudnih funkcija.

Save the Children Ured za sjeverozapadni Balkan je podržao Ministarstvo sigurnosti BiH, policijske akademije u Banja Luci i Sarajevu, i Agenciju za školovanje i stručno usavršavanje kadrova u Mostaru da kreiraju nastavni plan i program za ove institucije koji obuhvata osnovnu i naprednu obuku iz oblasti nasilja nad djecom putem IKT. Očekuje se da će nastavni plan i program biti usvojen od strane navedenih agencija kao službeni program obuke policijskih službenika. Cilj programa je da svi policijski službenici dobiju osnovna znanja o tome kako prepoznati nasilje putem IKT, te kako postupati u posebnim situacijama kada su u pitanju djeca. Do sada je naprednu obuku trenera prošlo 30 policijskih službenika iz Federacije BiH, Republike Srpske i Brčko Distrikta.

Partnerstva

Pitanje 16. Međunarodna saradnja

16.1. Koje su mjere poduzete u cilju saradnje sa drugim potpisnicama Lanzarote Konvencije po pitanju:

- a. prevencije i borbe protiv seksualne prisile, odnosno iznuđivanja koji su rezultat dijeljenja seksualno eksplicitnih slika, odnosno video snimaka koje je samo dijete napravilo?
- b. zaštite i pružanja pomoći žrtvama seksualne prisile, odnosno iznuđivanja koji su rezultat dijeljenja seksualno eksplicitnih slika, odnosno video snimaka?
- c. istraga i procesuiranja seksualne prisile, odnosno iznuđivanja koji su rezultat dijeljenja seksualno eksplicitnih slika, odnosno video snimaka?

Značajan napredak u sprečavanju online zloupotrebe djece i mladih posredstvom informacijskih tehnologija postignut je i 2010. godine kada je MFS-EMMAUS ostvario privremeno članstvo u mreži

INHOPE - međunarodnom udruženju Internet hotline-a, vodećoj organizaciji u svijetu za upravljanje SOS linijama za prijavu neprimjerenih online sadržaja, što je u novembru 2012. godine rezultiralo ostvarivanjem punopravnog članstva, čime je BiH –koja je posredstvom MFS-EMMAUS-a postala 42. zemlja članica kojoj je omogućen pristup svjetskoj bazi podataka kojom rukovodi INHOPE. Time je obezbjeđena efikasna saradnja i razmjena podataka iz ove oblasti sa ostalim zemljama članicama Lanzarote konvencije, te time efikasnija borba protiv ove pojave u BiH, regiji i svijetu.

Nadležna tijela, odnosno policijske agencije u BiH preko Direkcije za koordinaciju policijskih tijela Bosne i Hercegovine, NCB Interpol Sarajevo, kontinuirano vrše razmjenu informacija sa drugim zemljama članicama Interpola u vezi sa ovom problematikom. **Direkcija za koordinaciju policijskih tijela BiH**, Sektor za međunarodnu operativnu policijsku saradnju, Odsjek NCB Interpol Sarajevo i Odsjek za saradnju sa Europolom postupa u okviru svojih koordinirajućih nadležnosti po slučajevima seksualnog iskorištavanja i seksualne zlopotrebe djece, a najveći broj ovih slučajeva se upravo odnosi na seksualne delikte nad djecom čije izvršenje je olakšano upotrebom informacijskih i komunikacijskih tehnologija. Preko Odsjeka NCB Interpol Sarajevo se kontinuirano vrši razmjena informacija sa drugim zemljama članicama Interpola u vezi sa ovom problematikom. Tako je u toku 2017. do danas otvoreno ukupno 20 predmeta koji se odnose na seksualno zlostavljanje djece. U 2016. je otvoreno ukupno 20, a u 2015. godini ukupno 24 predmeta. Uglavnom se radi o zahtjevima za provjere u cilju identifikacije žrtava te prestanka njihove viktimizacije, odnosno u cilju identifikacije počinitelja i njihovo hapšenje i krivično gonjenje.

U Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srpske poslovi međunarodne i međunarodne policijske saradnje obavljaju se putem Odjeljenja za međunarodnu saradnju u Službi ministra i putem Odjeljenja za policijsku saradnju sa Interpolom, Europolom i Selekom.

Sve informacije primljene od drugih zemalja članica Interpola o putujućim počiniteljima seksualnih delikata protiv djece koji dolaze ili bi mogli posjetiti Bosnu i Hercegovinu se blagovremeno prosleđuju domaćim nadležnim agencijama za provođenje zakona. Ove informacije se primaju putem redovne korespondencije ili putem tzv. zelenih potjernica, koje služe kao upozorenje na poznate kriminalce.

Što se tiče Odsjeka za saradnju sa Europolom u vezi sa slučajevima seksualnog zlostavljanja djece, iste se ogledaju u razmjeni informacija sa drugim zemljama, koordinaciji prilikom organizovanja obuka od strane Europola radi učešća domaćih istražitelja i sl.

16.2. Koje se mjere poduzimaju u cilju saradnje sa drugim potpisnicama Lanzarote Konvencije po pitanju:

- a. prevencije i borbe protiv seksualne prisile, odnosno iznuđivanja koji su rezultat dijeljenja seksualnog sadržaja koji je samo dijete napravilo?
- b. zaštite i pružanja pomoći žrtvama seksualne prisile, odnosno iznuđivanja koji su rezultat dijeljenja seksualnog sadržaja koji je samo dijete napravilo?
- c. istraga i procesuiranja seksualne prisile, odnosno iznuđivanja koji su rezultat dijeljenja seksualnog sadržaja koji je samo dijete napravilo?

Mjere koje se preduzimaju u cilju saradnje sa drugim potpisnicama Lanzarote konvencije su :

a) izbor, selekcija, edukacija i obuka policijskih službenika koji će biti specijalizovani za prevenciju i borbu protiv seksualne prisile, odnosno iznuđivanja, koji su rezultat dijeljenja seksualnog sadržaja

koji je samo dijete napravilo, te vršiti saradnju sa vladinim i nevladinim institucijama koje se bave predmetnim aktivnostima kako unutar BiH tako i sa zemljama potpisnicama Lanzarote Konvencije.

b) Prikupljanje informacija o izvršiocima, mjestu, vremenu i načinu izvršenja predmetnih krivičnih djela, sa ciljem da se kroz razmjenu informacija sa drugim potpisnicama Lanzarote konvencije procesuiraju izvršiocu seksualne prisile, odnosno iznuđivanja koji su rezultat dijeljenja seksualnog sadržaja koji je samo dijete napravilo.